

*DEUİFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı / 2021, ss. 165-201.*

**YÛNUS EMRE'NİN “ÇIKTIM ERİK DALINA ANDA YEDİM  
ÜZÜMÜ” MISRAIYLA BİLİNEN ŞİİRİNİN BİLİNMEYEN  
BİR ŞERHİ\***

Songül AYDIN YAĞCIOĞLU\*\*

**ÖZ**

XIII. yy'da yaşayan Yûnus Emre, şiirlerinde İslami anlayışla şekillenen dünya görüşünü, insana bakışını ve aşk anlayışını lirik, samimi ve içten söyleyiş ile dile getirmektedir.

Mutasavvıf olan şairin tasavvufî heyecanlarını dile getirdiği şiirlerden özellikle şathiye türünde olanlar içerisinde birçok remiz, sembol ve kavram ihtiva etmesi ile izahı gerekli olan şiirlerdir. Bunlardan en meşhur olanı “Çıktım erik dalına...” mısraı ile başlayanıdır ve bu şiiri, XVI. yy'dan itibaren günümüze kadar pek çok kez şerh edilmiştir.

Yapılan çalışma bahsi geçen “Çıktım erik dalına ...” mısraı ile başlayan şiirin şimdiye kadar bilinmeyen bir şerh metnini konu etmektedir. Eser; Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Başlıklar Böl., nr. 3568/2'de “Yûnus Emre'nin Dokuz Beytine Şerh /Haydar Şah” olarak kayıtlıdır. İçinde Arapça metinlerin de yer aldığı toplam 126 varaktan oluşan risalede çalışmanın konusu olan şerh metni 80b-115 vr. numaraları arasında ve toplam 35 varaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Yunus Emre, çıktım erik dalına, şerh, şathiye

ANNOTATION OF UNKNOWN COMMENTARY OF YUNUS EMRE'S  
POEM KNOWN WITH THE LINE

**ABSTRACT**

Yunus Emre, who lived in the 13th century, expresses his worldview shaped by Islamic mysticism, his view of people and his understanding of love in a lyrical and sincere manner in his poems.

---

\* Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

\*\* Doç. Dr., Arel Üniversitesi, songaydin24@yahoo.com, ORCID ID:  
<https://orcid.org/0000-0002-5044-3649>

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 06/12/2021

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 18/12/2021

Among the poems in which the sufi poet expresses his mystical exitements, especially those in the shathiye type, contain many symbols and concepts, and they are poems that need to be explained. The most famous of these is the one that starts as "Çıktım erik dalına ..." and this poem has been annotated many times from the 16th century till now.

The subject of this study is an unknown commentary of the poem that starts as "Çıktım erik dalına ..." This study is recorded in Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Böl., nr. 3568/2 named as Yunus "Emre'nin Dokuz Beytine Şerh /Haydar Şah". The text of the commentary which is the subject of the study is totally 35 pages and it is in between 80b-115 pages of the treatise consisting of a total of 126 leaves, including Arabic texts.

**Keywords:** Yunus Emre, Commentary, Shathiye

## 1. GİRİŞ

Yûnus Emre, İslam merkezli olarak şiirlerinde dile getirdiği dünya görüşü, aşk anlayışı, ölüm düşüncesi ve insan telakkisi ile toplum hayatına ve şiir dili ile de Türkçeye olan katkısı bakımından Türk kültür ve edebiyatının en önemli isimlerindedir.

Aynı zamanda İslam medeniyetinin yetiştirdiği önemli mutasavvıflardan olan Yûnus Emre'nin şiirlerinin muhtevası onun sufi kimliğinden ayrı değildir. Şairin mistik bir vecd haliyle dile getirdiği şathiyeleri; içinde pek çok remiz, sembol, terim ve kavram barındırması ile ayrıca izaha muhtaç şiirleridir. Yûnus Emre'ye atfedilen şathiyeler ve onun bazı şiirleri sonraki asırlarda önemli âlim ve mutasavvıflar tarafından şerh edilmiştir.<sup>1</sup> Bunlardan en bilineni "Çıktım erik dalına..." mısra ile başlayan manzumesidir ve bu manzume, şairin ilk olarak ve en fazla şerh edilen şiiridir.

Bugün tespit edildiği kadarıyla Yûnus Emre'nin "Çıktım erik dalına anda yedim üzümü" ile başlayan şathiyesi; Şeyhzâde Muslihüddîn Mehmed Efendi (ö. 951/1544), Niyâzî-i Mısri (ö. 1105/1694), İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1137/1724), İbrahim Has (ö. 1175/1761), Şeyh Ali Nakşbendî el-Nevrekânî (ö.?), Bekir Sıdkî Visâlî (ö. 1962), Şevket Turgut Çulpan (ö. 1990), Ahmet Kabaklı (ö. 2001), İsmail Yakıt tarafından şerh edilmiştir. (Kiraz, 2019)

1 Yûnus Emre şerhleri için bk.: Tatçı, Mustafa (2008). *Yûnus Emre Şerhleri*, İstanbul: H Yayınları.

Tasavvufi şiir şerhleri üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Ömür Ceylan (2007:18), XX. yüzyıla kadar Türkçe manzumelere yazılan bütün şerhlerin tasavvufi manzumelerden seçildiğini, bunların hem şair hem de şârihlerinin mutasavvıf olduğunu belirtir ve bu şerhlerin tasavvufi terbiyenin yaygınlaştırılması amacıyla birer eğitim aracı olarak kaleme alındıklarına dikkat çeker. Bu bağlamda XX.yy’la kadar Yunus Emre’nin söz konusu şiirine şerh yazan şârihlerin de mutasavvıf olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bugün, fikrî, ideolojik vs. yaklaşımlar doğrultusunda adı geçen şârihler tasavvufi mensubiyetleri ile Sünni tasavvuf geleneği içinde değerlendirilmektedir.

Bu yaklaşımlar neticesinde farklı görüşlerin Yunus Emre’yi anlama ve yorumlamada tarafgîr tutumlarına dikkat çeken ve söz konusu yaklaşımların kaynağına eleştirel bir bakışla işaret eden A. Yaşar Ocak (Ocak, 2012:189), şair hakkında bilgi veren kaynakların klasik iki geleneğe yani Sünni ve Bektâşî geleneğine mensup en eski kaynaklar olduğunu ve bunların da Yunus’un vefatından yüz elli yıl sonra kaleme alındığını belirtir.<sup>2</sup> Bu dikkatle bakıldığında Yunus Emre’nin “Çıktım erik dalına...” mısraı ile başlayan şiirine Bektâşî tasavvuf geleneğine mensup bir mutasavvıf tarafından yazılmış olan şerh, hem Yunus Emre’yi anlamak hem de bugünkü yaklaşımlara katkı sağlamak açısından Bektâşî geleneğe mensup mutasavvıfların Yunus Emre’yi nasıl anladığını göstermesi bakımından önemli olacaktır.

Yapılan bu çalışma bahsi geçen “Çıktım erik dalına ...” mısraı ile başlayan manzumenin şimdiye kadar bilinmeyen bir şerh metninin Latin harflerine aktarılmasını konu etmektedir. Eser; Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Böl., nr. 3568/2’de “Yunus Emre’nin Dokuz Beytine Şerh /Haydar Şah” olarak kayıtlıdır. İçinde Arapça metinlerin de yer aldığı toplam 126 varaktan oluşan risalede çalışmanın konusu olan şerh metni 80b-115 vr. numaralar arasında olup toplam 35 varaktır. Şerh metninin girişinde müellifin kendini tanıtmak üzere zikrettiği; “Bu fakîr bende-i Şâh-ı Haydar ve Âbdâl Mûsâ Sulţân Efendimiziñ çaker-i dîrîneleri olduğım ecilden ebyât-ı mezkûrları inşirah...” ifadesinden hareketle kütüphane kaydında yer alan müellif isminin hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Metin, sonunda yer alan dua ve devamında şârihin kendini tanıtmak üzere intisap ettiği tarikat şeyhlerinin

2 A.Yaşar Ocak, ilgili çalışmasında Yunus Emre’yi anlamaktan uzak olarak farklı kültür, gelenek ve ideolojilere mensup araştırmacıların düşünce ve yorumlarını Yunus Emre üzerinden anlatmalarını kısaca kendilerine mal etmelerini tenkit etmekte, konuyla ilgili problemleri dile getirmekte ve öneriler sunmaktadır.

silsilesini saymaya başlamasıyla fakat henüz adını belirtmeden eksik bir ifadeyle son bulur. Bu da yazmanın son varacağının eksik olduğunu gösterir. Yine şârihin metnin giriş ve hatime kısmında dokuz beyit şerh ettiğini ifade etmesine rağmen yazmada sırasıyla sekiz beytin şerhi vardır. Dokuzuncu olan son beytin olmaması, yazmanın sonda bulunan duadan önceki bazı varaklarının da eksik olduğunu gösterir. Metinde duadan önceki varağa düşülen rekabe kaydına rağmen diğer sayfanın farklı bir kelime ile başlaması da metnin bazı varaklarının eksik olduğunu gösterir. Tek nüsha olarak tespit ettiğimiz eserin son varacağının eksik olmasından dolayı müellifin kimliği ve hayatı hakkındaki bilgilere ulaşmak şimdilik mümkün olmamıştır. Fakat metninde Osmanlı Devleti ile ilgili bazı siyasi ve askerî olaylar nakledilirken I. Mahmud, III. Mustafa, III. Selim ve IV. Mustafa ve II. Mahmut'un adlarının zikredilmesi, müellifin XVIII. yy'ın ikinci döneminde yaşadığını ve XIX.yy başlarında da hayatta olduğunu gösterir. Dolayısıyla metnin kaleme alınışı da XIX. yy'ın başı olmalıdır.

## 2. ŞÂRİHE DAİR

Şârih, metnin girişinde: kendisi hakkında metnin girişinde; “bu fakîr bende-i Şâh-ı Haydar ve Abdâl Mūsâ sultân efendimiziñ çâker-i dirîneleri olduğım ecilden..”, hatime kısmında ise mensubu olduğu tarikat silsilesini belirtmek üzere “bu ‘âciz nâçiz ağa zâde yazıcı meyâne dergâh-ı ‘âlî kaddesallah â‘lâhum Abdâl Mūsâ Efendimiziñ İbrâhîm Dede Efendimiziñ evlâd...” ifadelerini zikreder. Bu da onun Bektaşî geleneğe mensup bir mutasavvıf olduğunu gösterir. Hatime kısmında şârih, adını henüz zikretmeden metin eksik varak nedeniyle son bulur.

Yukardaki ifadelerin dışında metnin içinde şârihe ait olduğu izlemi veren bir anekdot nakledilir. Bundan hareketle şârihin adının Ebû Said olduğu düşüncesi hasıl olsa da buna ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Öyle ki metinde dil ve gramer bakımından ifadeler problemlidir, bu nedenle nakledilenin başkasının başından geçen bir olay olması ihtimal dâhilindedir. İlgili bölüm şöyledir:

**“Er-ricâ’ül-mâ;** ırmaqlar ve şular içlerinde dâ’imâ ‘ibâdet iderler. Ebû Elîd Temâşki ve Şeyh Sa‘îd Şiblîzengî ‘aşrında tarîk-i Hâkda mâhirlerdi. Bir gün Dicle kenârında tûrurdım, hâtırıma geldi ki; “Acebâ Allah te‘âlânîñ bu şular içinde kulları var mı ki, ‘ibâdet ider? Hemân-dem şu yarılıb bir âdem çıkdı **‘yâ Ebû-Sa‘îd**, bil ki Allah te‘âlânîñ şu içinde ‘ibâdet ider kulları vardır, ben anlardan’ diyüb şuya taldı.

Yine metinde bazı kelimelerin izahı yapılırken; “Benim boza didigim Tatar da ve Türk de ekl (u) şürb olunan nesne.”, “Türkler çifti dirler.” şeklindeki açıklamalar şârihin Türk olmadığı ihtimalini de akla getirir.

### 3. ŞERHLE İLGİLİ TESPİTLER

Çalışmanın konusu olan şerh metnini bilinen diğer şerhlerden ayıran özellik öncelikle şârihin Bektâşî geleneğe bağlı bir mutasavvıf olmasıdır. Metinde Bektaşî kabul edilmesi veya olmaları ile Hz. Ali, Şah-ı Merdân ve Abdâl Mûsâ'nın sık sık anılması, Yûnus Emre için Hacı Bektâş Velî'nin bendelerinden olduğunun belirtilmesi ve “Sırr-ı esrârî tarîk-i Bektâşîdedir”, “tûruk-ı Bektâşîye atluk yol...” gibi ifadelerle Bektâşîliğin vasıflarına dikkat çekilmesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Müellif şerh yazma sebebini; Hacı Bektâş Velî hazretlerinin bendeleri Yûnus Emre'ye ihsan buyrulan ve ilahi nefeslerin ilhamı olan dokuz beyti, Niyâzî Mısrî'nin sekiz ayda ve özetleyerek şerh ettiği için rumûz-ı menba'ını meydana çıkarmadığı, Şah-ı Haydar ve Abdal Mûsâ'nın kulu olan kendisinin muhiblerin istifadesi ve süluklarına takviye için bu beyitleri mütalaa edeceği, şeklinde açıklar:

“Hâcî Bektâş Velî kıddesallâhu sırrahu'l-â'âlâ hazretleriniñ bendelerinden Yûnus Emre kıbeline ihsân buyurdıkları yigirmi dört biñ nefes-i ilâhiyyât ve sünühât-ı celîle-i rahmânîden olan mermûzât dan toquz mışra'-ı ebyât-ı haqâyıq-ı hikmet-dekâyıq-ı me'ânîsini bil-ihtîşâr hazret-i Mısrî kıddesallâhu esrârehumu'l-â'âlî sekiz mâh miqdârda bi't-teveccüh tesvîd ve icmâlen şerh buyurub rumûz-ı menba'ından münkeşif buyurmayub bu fakîr bende-i Şâh-ı Haydar ve Abdâl Mûsâ sultân efendimiziñ çâker-i dirîneleri olduğım ecilden ebyât-ı mezkûrları inşirâh ve muhibb-i hânedan olan qarındaşlar enzâr ve istifâde ve sülûklarına taqviyet için mütâla'a ve tâlîb-i râğîb birle zevât-ı kirâmîñ himem-i 'aliyyelerine nâ'il olalar.”

Müellif Bektâşî geleneğe mensup olmakla birlikte, şerh ettiği beyitlerin hemen hepsinde; “Hazret-i Mısrî kıddise sırrahu buyurur”, “hazret-i Mısrî buyurur” diyerek Mısrî'nin görüşlerini nakleder ve beyanlarını tekrarlar. Yine metinde “Muhyiddin der ki”, “Şeyh Muhyiddin buyurur” şeklindeki ifadelerle Muhyiddin Arabî ile ilgili rivayetler nakledilir ve Fütühât-ı Mekkiye'den alıntı yapılır. Bektâşî olan şârihin Sünni geleneğe mensup kişilere atıfta bulunması, rivayetlerini nakletmesi bunun da ötesinde Mısrî'nin şerhinin muhtevasını aynen tekrarlaması, şerh metninin yazıldığı muhtemel tarih olan II. Mahmud'un cülusuna kadar, farklı tarikatların

tasavvufî düşünce zemininde birbirinden ayrı olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Metinde beyitlerle ilgili yapılan tasavvufî izahlar Niyâzî Mısrî'nin ilgili beyitlere dair söylediklerinden ayrı olmamakla birlikte<sup>3</sup> metin etimolojik açıklamalar, yaratılış, insanın emaneti yüklenmesi, tarikatların kaynağı, çeşitli rivayetler ve rüya nakilleri ihtiva etmesi ile oldukça zenginleştirilmiş ise de konu edilen şerhi diğer şerhlerden ayrı kılan diğer bir husus, şerhte ilm-i nücûm ve ilm-i cifrden faydalanılmasıdır.

Yıldızların konum ve hareketlerinin bir işaret sistemi oluşturduğuna ve bu sistem sayesinde gelecek, şimdiki durum ve geçmişe dair bilgi elde etmenin mümkün olduğuna inanılması olan ilm-i nücûm (Fehd, 2000), müellif tarafından her beyitte uygulanmıştır. Buna göre her beytin önce talihi ve burcu, derecesi ve bu derecenin sayısı, esmasının neler olduğu belirtilmekte ve devam eden açıklamalar da bu veriler üzerinden yapılmaktadır. Örneğin:

*“Bir küt ile güleşdim elsiz ayağım aldı*

*Suûî da başamadım köyindirdi özimi*

Bu beytin tâlî'î şems, burcu hameldir, otuz dercedir, yüz yigirmi sene ider. *Esrau'l-hāsibîn*. Müntakim (ve) muğnî esmâsı olub yüz yigirmi sene insānîñ tamām-ı kavlı-ı ‘anāşır üzre ‘ömridir..”

Yine harf, rakam ve semboller yoluyla gelecekte vuku bulacak olayları haber verdiği inanan ilm-i cifrin<sup>4</sup> kullanımıyla ilgili olarak şerh metninde, çeşitli ayetler iktibas edilmiş ve bu ayetlerdeki kelimelerin ebced değeri, beytin söylendiği tarih ve beyitteki kelimelerin ebced değerleri dikkate alınarak olmuş ve olacıklara yer verilmiştir. Örneğin: “Yünus Emre kalamını hâzret-i Mısrîden rivâyet olan remz-i zamâneye biñ iki yüz toğsan altı ider, ‘İsâ kelimesi yüz kırk ider.”

Bu ilimlerin şerhte kullanımının muhtemel bir yansıması olarak metinde Osmanlı tarihi ile ilgili pek çok konuya yer verilmiştir: İslam'a katkıları ile kuruluş döneminden Osman ve Orhan Gazi, kutsal yerler olan Mekke, Medine ve Kudüs'ün emin hale getirilmesi ile Yavuz Selim, kralları

<sup>3</sup> Niyâzî Mısrî'nin şerh metni için kullanılan kaynak: PEKOLCAY, Necla – Sevim, Emine (1991). *Yünus Emre Şerhleri*. Ankara: Kültür Bak. Yayınları.

<sup>4</sup> Geniş bilgi için Bk.: Yurdağür, Metin. “CEFR”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cefr> (02.09.2021) 1

hükümü altına alması ile Kanûni konu edilen padişahlardandır. Bunun yanı sıra Osmanlı'nın XVII.yy itibaren askerî ve siyasi sıkıntıları, Celali isyanları, sosyal ve ahlaki bozulmalar gibi konular, dönemi ve padişahların adları da verilerek metne konu edilmiştir. Bunlarla beraber Osmanlı Hanedanının neslinin kıyamete kadar baki kalacağı ve çok dua aldığı da dile getirilenler arasındadır:<sup>5</sup> “nesl-i ‘aliyyeleri kıyâmete kadar bâkîdir.” , “Zirâ nesline çok du‘â olunub ‘adl ‘adâlet sizdedir.”

Şerh metninde Osmanlı tarihi dışında Hz. İsa dönemi, Abbasi Devleti ve mısır-ı Kahire tarihinde müşriklerle yapılan mücadelelere dair açıklamalara da yer verilmektedir. Verilen tarihi olayların kronolojik ilerlemediğini belirtmek gerekir. Örneğin birinci beyitte nücum ve cifr ilimleriyle ilişkili olarak yapılan izahta “devlet-i ‘Osmâniye henüz zühür itmeğe başlamışdı” ifadesiyle Osmanlı'nın kuruluş dönemi ile ilgili olaylar nakledilirken devam eden beyitlerde Osmanlı Devleti'nin Devr-i Mahmud (I.), devr-i Muştafa (III.) ve Selîm Hân (III.) gibi padişahların yaşadığı dönemlere ait tarihi olaylardan bahsedilir, devamında ise geriye doğru gider ve Sultan Orhan, Yavuz Selim ve Kanûni Süleyman devrinden bahsedilir.

Yine, metinde yer alan Osmanlı Devleti ve İslam tarihi ile ilgili açıklamalara ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Öyle ki kuruluş döneminde Osman Gazi'nin Cengiz Han'la beraber savaştıkları ve iman telkin ederek İslam'ı yaydığı belirtilir:

“...aña münâsebetle merhûm bu beyti söylemişdir. Devlet-i ‘Osmâniyenin zühürüdür. Aşkâm-ı şer‘-i şerîf ve dîn-i Muhammediye revnak bulcağı için çok du‘âlar kıldılar. Anuñ çün sâ‘ir devletleri lisâna almadılar, fâ‘ideleri yoğıdı. Kuduk hânın büyük qarındaşı Cengiz Hân ‘Osmân gâziyle berâber çok mağall feth idüb beynlerinde olan mu‘âhede ve telkîn-i imân ve tâbi‘ât-ı iklîm eylemişdir.”

Metinde tarihi olayların yanı sıra sosyal ve siyasi tenkit içeren ifadeler dikkat çeker. Bunlardan biri, III. Mustafa Han devrinde küffar galebesi, görülmemiş hastalıklar, harap olmuş yerler, askerin itaatsizliği, halkın saltanata düşüp mal biriktirmeye meylettiğinin belirtilmesi ve bunlara

<sup>5</sup> Âl-i Osman'ın kıyamete kadar baki olacağı, İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1137/1725) tarafından da dile getirilen bir görüştür. Bk.: Aydın Yağcıoğlu, Songül (2018). İsmail Hakkı Bursevî'nin Dil ve Türkçe İle İlgili Görüşleri, *Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi*, Tam Metin Bildiri Kitabı, (ss.123-130). ISBN: 978-605-68845-0-4

gerekçe olarak da “muḳteżā-yı şer‘ ve kavānīne” riayetinin kalkması ve âhkām-ı dinin zaafa uğraması gösterilmiştir:

“Devr-i Muştafa Hānda ğālebe-i küffār ve bedāyī‘-i maraẓiyye ve çok mahallāt-ı harāb birle [102a] muḳteżā-yı şer‘ ve kavānīne ri‘āyet ḳalkub cemī‘-i ‘asākirden itā‘at ḳalkub re‘āyā saltanata düşüb aḳkām-ı dīn za‘fa ve ḥalk ḫama‘-ı ḥāma ve ribā ve riyyāya mā‘il”.

Tenkit edilen diğerk bir konu ise, devleti yönetenlerin bir ârif-i billāh’a mâlik olmamalarıdır. Müellif bu eleştirisini, başarılarına dikkat çektiği Sultan Orhan, (Yavuz) Selim Han ve Kanûnî Süleyman’ın nizam verme işlerinde, askerinin tertibinde savaş ve cenk işlerinde bātından haber almak için bir ârife mâlik olduğunu, çünkü işlerin sadece zahir akılla yürümeyeceği belirterek yapar. Metnin ayrı bir bölümünde ise bu geleneğin Hazret-i Mısrî’den itibaren terk edildiği belirtilir:

“Maḳdem-i sultān Orḫān ve Selīm Hān ve Süleymān umūr-ı nizāmda ve tertīb-i ‘asākirde ve ḫarb (ü) ḳıtālda ibtidā‘en bir ‘ârif-i billāha mâlik olurlardı ve bātından haber almaḳ için. Yoḫsa zāhir ‘aḳlile yalınız umūr dönmez.”

“Zīrā bātın tarafından ḫaber alınarak rü‘yet-i umūr ideler. Selef-i sālifin serdārları bu vechle bunca fütühāta mâlik olmuşlardır, **hatta Hazret-i Mısrîden bu ane gelince bu ḫāl terk olub**. Esbāb-ı zāhirle umūr dönmez, güc olur.”

Vurgulanması gereken diğerk bir husus metinde *ricālū‘l-gayb*’dan bahsedilmesidir. Türkçe’de üçler, yediler, kırklar diye adlandırılan gayb erenleri, kendilerini Hak’tan başka kimsenin bilmediği veliler zümresidir ve buna göre Allah, dünyanın cismani, manevi ve ruhani düzeninin korunması, hayırların temini, kötülüklerin giderilmesinde sevdiği bazı kullarını görevlendirmiştir. Aralarında bir düzen ve hiyerarşi bulunan bu kişiler herkes tarafından kolayca tanınmaz, gizli olan hakikatlere ve sırlara vakıftırlar.<sup>6</sup> Şerh metninde, içinde kutbunda yer aldığı bu gayb erenleri sayıları ve görevleri ile tanımlanmaktadır. Yine metinde geçen tarihi olaylar, olayın gerçekleştiği dönemin velileriyle de ilişkilendirilmektedir:

<sup>6</sup> Geniş bilgi için Bk . Uludağ, Süleyman. "RİCÂLÜ‘L-GAYB", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ricalul-gayb> (02.09.2021).



“**el-muştafün** dirler gene bunlar dağı kırk neferdiler insānıñ kalbine ve sülükına me’ürdürler şer tarafına gidermezler **el-hātem** bir olur kıyāmete kadar cemī’-i velayet-i ehlullah bunıñla **hatm** tamām olcağdır.”

Son olarak metnin dil ve imla özelliklerine bakıldığında müellifin belirgin oranda devrik cümle kullandığı görülür. Anlamı tamamlaması için fiile gelmesi gereken ekler ve yardımcı fiil kullanımının eksik olmasından kaynaklanan tamamlanmamış cümle yapısı da oldukça fazladır. Ayrıca yakın veya zıt anlamlı kelimeler arasında bağlaç görevi üstlenen atıf vav’larının da pek çok yerde ihmal edildiği tespit edilmiştir. Dil kullanımı ve cümle yapısına örnek olarak bazı ifadeler şöyledir:

“nitekim yüzini maḥbah ocağına yüzün döndürmeyen her ne kadar puf puf ocağı yakamaz”

“Ġāyet kalīl-i müfrit. Kuşlara ve çamuşlara kondı sā’ at helāk ider.”

“Farz oldığı taḳdirce çamur yinmege yaramadığı ol riyāzetden ğıdayı rūḥ ḥāşıl olmaz”

“Ba’de erbāb-ı kulübın faḳr (u) fenāsı tezellül-i miskīni görüb istihzā olunmağa başladı. Zīrā uşul bilür meşāyih ḳalmadı zāhir tāḳımı olanın gözlerine.”

“Yumurta ḳabuğı kirec idüb şadef tozıyla ḳatub bir müddet ḳazğanda ḳaynadub...”

### ŞERH METNİNDE YÛNUS EMRE’YE DAİR BİLGİLER

Metinde Yûnus Emre’nin hangi veliler zümresine ait olduğu, bir mutasavvıf olarak manevi derecesine işaret eden bilgilere yer verilir. Buna göre Yûnus Emre er-recebiyyûn zümresindedir: “**Er-recebiyyûn** kırk kişidir memleket-i mu’azzamalarda olurlar Yûnus Baba bunlardan idi.” Verilen er-recebiyyûn ile ilgili açıklamada bu velilerin memleket-i muazzama’da olduğunun belirtilmesi Yûnus Emre’nin yaşadığı yerin büyük bir şehir olduğu ile ilgili düşünceyi de akla getirebilir. Yûnus Emre’nin maneviyattaki derecesine işaret etmesi bakımından Niyâzî Mısırî’nin Yûnus Emre ile birden çok müşahedede bulunduğu belirtmesi de önemlidir: “Ḥazret-i Mısırî Yûnus babayı müşāhedeleri defa’atle olub...”. Yine, Yûnus Emre ümmidir ama Allah’ın sırlarının tamamına vakıftır: “...gerçe ümmī zāt idi ammā cemī’-i sır ehlu’llaha vāḳıf”tır. Yûnus Emre’nin bu şiiri melekût âleminin kelimelerindendir: “Ḥazret-i Yûnus Emre ḳuddise sırruhu buyurdığı ḳoḳuz mışrā ‘ālem-i melekūtiñ kelāmılarından”dır.

Söz konusu şiirin metinde yer alan şekli ile tamamı şöyledir:

Bindim erik dalına anda yedim üzümü  
Bostān ıssı kaqıyub dir ne yirsin qozımı

Kerpiç qodım firgāna poyraz ile qaynatdım  
Nedir diyüb sorana bañdım virdim özini

İplik virdim çulhaya şarub yumak itmemiş  
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezimi  
Bir serçenin qanādın kırq qağañlıya yükletdim  
Çifti dağı çekemedi qaldı şöyle yayalı

Bir sinek bir qarçalı qaldırub urdı yire  
Yalan degil gereçkdir ben de gördim tozını

Bir küt ile güleşdim elsiz ayağım aldı  
Şuñı da basamadım köyindirdi özimi

Qāf tağından birtaşu şöyle atıtdılar baña  
Öylelik yire düşdi bozayazdı yüzimi

Balık qavağa çıkmış zift turşusun yimege  
Leylek qoduq doğurmuş baqın şunıñ sözüne

**Metin<sup>7</sup>**

**[81a]**

Hamd-bi-ḥadd ü şenā-yı lā-yu‘ad ol mālikü’l-mülk ve’l-meleküt  
şāhibü’l-kibriyā ve’l ceberüt ve taḳaddes ve te‘ālā dergāhına şāyandır ki  
dergāh-ı felek- fersā ve şāh-ı kābe kavseyini ev ednā indehū ‘ilmü’l-gaybi fe  
hüve yerā faḥr-ı risālet-i enām Muhammedü’l-Muştafā ‘aleyhi ve ālihī ve  
ehl-i beytihi ecma‘ın. Ta‘zīm ve tekrīm olsun ki bu kitāb-ı müstetāb hazret-i  
hünkār Hācī Bektāş Velī ḳaddesallāhu sırrahu’l-ā‘lā hazretleriniñ  
bendelerinden Yūnus Emrem kıbeline iḥsān buyurduḳları yigirmi dört biñ  
nefes-i ilāhiyyāt ve sünühāt-ı celīle-i raḥmāniden olan mermūzātadan ṭoḳuz  
mıṣra‘-ı ebyāt-ı [81b] ḥaḳāyık-ı ḥikmet-deḳāyık-ı me‘ānisini bil-iḥtişār  
ḥazret-i Mıṣrī ḳaddesallāhu esrārehumu’l-‘ālī sekiz māh miḳdārda bi’t-  
teveccüh tesvīd ve icmālen şerḥ buyurub rumūz-ı menba‘ından münkeşif  
buyurmayub bu faḳīr bende-i Şāh-ı Ḥaydar ve Abdāl Mūsā Sultān  
Efendimiziñ çāker-i dīrīneleri olduḳum ecilden ebyāt-ı mezkūrları inşirāḥ ve  
muḥibb-i hānedan olan ḳarındaşlar enzār ve istifāde ve sülūklarına taḳviyet

<sup>7</sup> Çalışmanın konusu olan şerh metni, içinde Arapça eserlerin de yer aldığı birden fazla eser ihtiva etmektedir. Yazma, sağ ve sol sayfaları tek varak kabul edilerek ve sadece sol sayfaların üst köşelerine yazılmak suretiyle 1’den itibaren sırayla Latin rakamları ile numaralandırılmıştır. Konu edilen şerh metni 81’den başlamaktadır. Çalışmada şerh metnine varak numarası verilirken sol sayfadaki bu sayılar esas alınmış ve tek varak gibi düşünülen bu numara köşeli parantez içinde, bu numaraya dahil edilen sağ taraftaki sayfa varanın ‘a’, sol taraftaki sayfa varanın ‘b’ yüzü olarak gösterilmiştir.

Şerh metninde kırmızı mürekkep ile yazılmış kısımlar, çalışmada bold yapılmıştır. Metinde geçen ayet, hadis ve Arapça ibareler italik gösterilmiştir. Ayetlerin mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı’nınki esas alınarak dipnotta verilmiştir.

Yazılışının hatalı olduğu düşünülen bazı kelimelerin doğru okunuşu esas alınmış ve yine yabancı yer ve kişi adları yazıldığı şekliyle okunmuş, her iki durumla ilgili kelimelerin yazmadaki aslı şekli dipnotta verilmiştir.

Metinde devrik cümle ve yardımcı fiil kullanılmamasından kaynaklı eksik kalan ifadeler, kelimeye gelmesi gereken eklerin yazılmaması ile ilgili problemlerli ifadeler oldukça fazladır. Bu durum özellikle bazı yerlerde metnin anlaşılmasını oldukça güç hale getirmektedir. Bağlama görevinde kullanılan atıf vavlarının sık sık ihmal edildiği görülmüş ve bunlar çalışmada parantez içinde verilmiştir.

Metinde geçen Arapça ibarelerin okunmasında ve mealinde, beyitlerin okunmasında ve beyitlerin kaynağının belirtilmesinde ve yine okumakta güçlük çekilen kelimelerin çözümünde zaman ayırıp yardımlarını esirgemeyen Muhammet Nur Doğan, Ali Yıldız ve Fatih Odunkıran’a şükranlarımı özellikle belirtmek isterim.

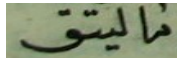
içün mü'tala'a ve t̄alib-i rāğīb birle zevāt-ı kirāmıñ himem-i 'aliyyelerine nā'ıl olalar.

**Bindim erik dalına anda yedim üzümü**

**Bostān ıssı kaçıyub dir ne yirsin kızımı**

Bu beytten murād-ı 'aliyyeleri budur ki her 'amel ağacınıñ bir dürlü meyvesi olub zāhırde her meyve bir şecere maḥşūş olmağın her 'ilmiñ bir āleti vardır. Meşelā 'ilm-i zāhırin ḥuşūline lāzım olan ālet lūgat-i şarf ve naḥv ve māntık<sup>8</sup>. [82a] Ve ādāb-ı kelām ve me'ānī ve uşūl ve ḥadīs ve tefsir ve ḥikmet hey'etiñi. Ve 'ilm-i bāḥıñ ḥuşūline ālet olan ḥulūş-ı mürşid nefsi ve devām-ı zıkr ve kılet-i ta'ām, kalılu'l-kelām ve'l-menām, 'uzlet-i enam. Ve 'ilm-i ḥaḳāyıka ālet terk-i dūnyā ve 'uḳbā ve terk-i vücūddur. 'Aziziñ murādı erik, üzüm, ceviz dimek şer'at ve tarīkat ma'rifet-i ḥaḳīkate işāretidir. Zīrā erigiñ tışı yinür, içi yinmez. Cümle erik yemişler zāhır 'ameline mişāldir. Zīrā erik çekirdeğiniñ üsti saḥt, içi taze bādem gibidir. Ṭabī' atı ḥār-ı yābisdir. İnsān daḥı zāhırde güzel ve laṭif olub sīretinde ḳābi kalb olmağla, çekirdek el ile kırılmaz taşla kırmak lāzım geldiği gibi ādem olmasında şer'at yemişini yiyüb tarīkatde çekirdeği kırub ḥār-ı yābis olan bādemni yimek içün mürşidiñ terbiyesine muḥtāc olub, bostān şāḥibi darılması niçün mürşidini [82b] bulmadın, dimekdir. Ancak lāzım olan ādemiyetiñ ḥāşıl olması üzüm gibidir. Zīrā üzümüñ içi ve taşı yinür. Çekirdeği ba'z-ı kibre dā'ir olmağla muṭlaḳ üzümde 'ilm-i bāḥın didiler. Bu 'ilm-i bāḥına lāzım budur ki evvelā ḥazret-i Resūl Ekrem Efendimiziñ āl (u) evlādına ve ehl-i beytine ve Şāh-ı Merdān efendimiziñ uşūllerine mütāba'at **ve ene ve 'alī min nūri'l- vāḥid** ya'nī ben ve 'Ali ikimiz bir nūrdan ḥalk olunduḳ. **Ve ene medīnetü'l-'ilm ve 'aliyyü'n bābuhā** buyurduğu 'ilmiñ ben şehriyim ḳapucısı<sup>9</sup> 'Alī'dir. Bu ḥadīşden remz-i beyān olunan 'ilm-i bāḥın ki aña Şāh-ı Merdān Efendimiz mālikdir cemī'-i 'ulūm aña keşf ü zāhirdir. Ol dā'ire içinde bulunmaḳ ādemiyet ḳıdemidir. Ol tarafda bulunmağa gice gündüz sa'y ve ḡayret idüb vāşıl olasın. Zīrā beytiñ ibtidā söylenmesi şems mīzān burcında iken vāḳi' olub zuhūr iden esma'i bāḥını yā emānū'l-

<sup>8</sup> Kelimenin metindeki yazılışı şöyledir:



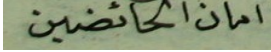
<sup>9</sup> Arapça olarak verilen ibarede 'kapısı' şeklinde iken anlamı verilirken 'kapıcı' olarak yazılmıştır.

hā’izīn<sup>10</sup> [83a] ve yā ğıyāse’l-mustağīsin. Zāhir-i şemsle mīzān burcına kadar iki yüz üç derece mabeyni olmağla ‘ālem-i ādem-i maḳāmeti ki kendüni mīzān idüb şems-i haḳīḳati ol derecede bulmak, ḳalb-i nūrānī ḫāşıl ola. Zīrā cevīziñ içinde bir atacak şey’ yokdur, çok ‘illetlere şifadır ve zıkr olunan esmāya müdāvetimde tesemmiyātına mālīk olub dem-i efzāya vāşıl ile şems-i haḳāyīḳa dāḫil olmağdır. Bir daḫı şemsiñ mīzān burcında zuhūrī Yūnus Hazretleri bu kelāmları buyurdıklarında devlet-i ‘Oşmāniye henüz zuhūr itmege başlamışdı. Himmet yüzindeñ beyān olunan iki yüz üç derece sekiz yüz on iki ider, müddet-i vaḳitlerine işāret olmağ görünür. Nihāyeti aşāğıda zıkr olur. Zīrā büstān ıssı ḳaḳıdı demek iki vechledir. Büstānımız dā’iresinde olan memālīki fi’l-cümle ‘Oşmāna virdik, kefereden tāhir [83b] itsün diyü. Dergeh-i dīn-i Muḫammediye revnak dā’im olsun. Bir daḫı şems mīzāna dāḫilinde rumūz-ı ‘ilm-i haḳīḳat ma’rifetle nefsi terbiyye idüb maḫv-ı vüçüd ile işbāt-ı vüçüdla az zamānda şems-i haḳīḳate dāḫil olmağ. Erik ve üzüm ve ceviz şerī’at, ḫarīḳat, ma’rifete işāretle dem-i ādeme nā’il olına. Yoḫsa çarşu bāzārda gezüb her şey’i ben bildim, aḡnadım demek ne fā’ide ider. ‘Azīziñ murādı kendüliginden büstāncı olub ḫalka erik, üzüm, cevizin ḫabī’atlerini bildirmeyüb beyhūde ḳandırmağ<sup>11</sup> ḫüsrāndır. Bu mādde erik ağacından üzüm ve ceviz ḫaleb itmege benzer. Her meyve ancak ağacından istemektir. Hüner-i şan’atında üstād ola. Meşelā; a’ mā olan cümle renkleri siyah şandığı gibi bu ḫālī kendüye nisbet ile cā’iz ki kendüsi çok zamān bir ada vāşıl olmayub, bir şey taḫşīl idemeyüb soñra [84a] ḫazret-i ḫūnkār efendimize ḫālīç hediyeye getürüb bendelerinden olmışlardır.

### Kerpiç ḳodım firgāna poyraz ile ḳaynatdım

#### Nedir diyüb sorana bañdım virdim özini

ḫazret-i ‘azīziñ bundan murādı budır ki ehl-i riyāzetiñ ḫāşılını temşīl ḫarīḳiyle beyān ider. ‘İrfānı olmayan riyāzet poyraz ile çamur ḳaynadub yimege ve yedirmege benzer. Zīrā bir kimse kendi ne yerse tālibe daḫı ondan yedirir. Poyraz ile ta’āmı pişürmek degil, belki ḫoñdırır. Farz oldığı taḳdirce çamur yinmege yaramadığı ol riyāzetden ğıda-yı rūḫ ḫāşıl olmaz. Ğıda-yı rūḫ olmayıcak ma’rifetullah ilḫāmāt ve varidāt olmaz. Çamur yimekte maraz-ı cism ḫāşıl olub vesvese-i fāsīde zuhūr ider. Māye-i Muḫammediyye ve telḳīn-i ḫaydariyye zāhir olmaz. [84b] Zīrā ḳış

<sup>10</sup> Lügatlerde bulunamadığı için anlam da verilemeyen kelimenin yazılışı metinde şöyledir: 

<sup>11</sup> Metinde “kaldırmak” olarak yazılmıştır.

günlerinde bir meyve zühür itmez, şovuk mücâhede ile indî' nesne hâşıl olmaz. **Mürşidiñ nefesi ateşden telkîn çıkmagıla tãlibiñ kalbi qarasına bir şerâre** yetişmezse yâhud bir nazara mâlik olub muqâbil-i tãm kılmazsa emek hebâdır. Nitekim yüzini maṭbaḥ ocağına yüzün döndürmeyen her ne kadar puf puf ocağı yakamaz, ta'âmı pişüremez, lâzım gelür ki çamur yiye. Murâd budur ki esmâ'nıñ müsemmasına mâlik olmanın 'irfânı bilinüb ancak ta'âmını ṭabḥ itmek lâzımdır. İmdi bu beytiñ tãli'ci şems cedy burcında iken vâkı' oldı. Kãfi-i kefil-i tevvâb-ı bâliğ-i emre esmâ'-ı 'izâmı olmağın dâ'im vird olına. Ve şems cedy burcına kadar mâbeyni iki yüz toḫsan bir derece olub biñ yüz altmış dört senede zühür iden mülûklar zamânlarında vuḫu' bulan aḫvâl-i 'âlemiñ *fesâdu fi'l-berri ve'l-bahri*<sup>12</sup> hilâf-ı [85a] rızâ hareketler ve bid'atler zühûra gelmesi, emrîne ḫalk-ı 'âlemiñ çamur yimesini. Zîrâ çamur yimek maraḫa mebnidir, ḫalbleri qararub dürlü dürlü ḫileler ve efkâr-ı bedî'a ve ṭama'-ı ḫâm ve 'arz-ı edeb ḫalmayub Ḥaḫḫı farkdan ḫalub, ta'zîm-i Resûl günbegün olmayub nûrâniyet aradan zâ'il birle cemî'-i ehlullâha ve ehl-i 'irfân kendülerin aḫfâya çekdikleri târîḫi beyân ider. Birâz âdem kendüleri esmâ'ya düşüb ilḫâda düşdiklerini ifâde zımnında boyrazla çamur ṭabḥ itmesi içündür. Üsûlinden gâfil oldukları ḫasebiyle. Ancak bu beyden zühür iden esmâ' ḫulûş-ı ḫalble gice gündüz müdâmet ve tesmiyâta mâlik ve dem-i âdeme ve ricâl-i gaybe ve ehl-i muṭahharât ve İmâmeyn ḫazretleriniñ kimler olduğunu ve Şâh-ı Merdân Efendimizi bilüb necâtı bulasın, yoḫsa bunlardan gâfil olan kimseler bildim aḫnadım demek fâ'ide itmez. 'Azîzim [85b] **Yûnus Baba buyurdığı kelâmında** kemâl derecede tãlib olanları mücâhede-i dünyâ ve 'uḫbâdan men' idüb ḫazer itmişdir. Dünyâda müflîs ve âc, aḫiretde 'azâb-ı eleme düşüb hebâ olmaḫ revâ degildir. Zîrâ çamur yimek bir şey'e müfîd olmaz. **Boyraz** rûzgârların şovugıdır, ṭabî'atde bârid (ü) raṭbdır, mizacı gâyet kavidir, cemî' eşyâyı ıḫlaḫ ider. Sen de çamur iken cevher-i aḫlîna dâḫil olub cevher olasın. Boyraz demek devrine işâret ider, dünyâda ne taḫşîl eyledinse ol ḫâle giriftâr olursın. Fırşat elinde iken sa'y idüb vâşıl olasın. Çamur yimek dimesi; çamur gibi olub ifnâ-yı vücûd olmaḫ gâyet gücdür. Diyâr-ı Hindde eski ma'dene lâzım olan bir şaru tobraḫdır. Yumurṭa ḫabuğı kirec idüb şadef tozıyla ḫatub bir müddet ḫazganda ḫaynadub ba'de terbiye için [86a] ḫarâret-i şemse ḫoyub maṭla'-i ferḫadeyn ya'ni poyrazda üzerine sirke dokerler. Tamâm yigirmi sekiz ay miḫdârı çamur ṭava gelür. Ba'de dürlü be dürlü 'ameller iderler. '**Azîziñ murâdı** çamur poyrazla ḫaynatdım mişâli bu şanâyî'e mevşüfdir. Çamur, cevher olub sen daḫı maddiyye-i aḫlîna nazaran

<sup>12</sup> Rum/41 (bir bölümü): Karada ve denizde fesat.

cevher olub vuşüle qarın bulasın. Zirā’anāşır-ı erbā’a hevā ve şu ve āteş ve tobraq haqların aldıklarında, söz şāhibi sözünü aldıqda sende ne qalır fark idesin, te’emmül ile dā’ire-i muṭahharāta intisāb bulasın.

### İplik virdim çulhaya şarub yumak itmemiş

#### Becid becid ısmarlar gelsün alsun bezimi

Bu beytiñ tāli’i müşteri, burcu sünbuledir. Mābeyninde yüz seksen yedi derecedir. Yedi yüz kırk sekiz senesinde zuhūr iden ricāl-i ehlullāha aḥvāllerini beyān buyurırlar. [86.b] İmdi tālib-i Ḥaḳ mürşide muḥtāc olub ve her şeyhe gönül virme-yüb selef-i sālifinde olan ehlullāhı beyandır. Zirā bu yıldız sünbüle burcında vāki’ olmasında şeref-i külliyyesi vardır, ve esmā’-ı tesmiyesi daḥı bu vechledir; **semī’ reşid**, **ḡaffār** müsemması olmağla qalb-i perīşāndan selāmet bulmak, henüz derde ‘ilāc bulmadan ḥilāfet maḳāmına irüb temām oldı rü’yālar görüb nāqış-ı maddedir. İplik kelāmı tefrika-yı evvel, yumak ḥāl-i cem’e işāretdir, **bez** farku’l-cem’e işāretdir ki kemāl bundadır. Şeyhe teslīm olmağdan maḳsūd nedir? Anı söylemek, bir şeyhe vardığı zamān kāmil mi değil mi aḡnayub bilesin. Meşelā her çekirdek kendüsünü baḡcevāna teslīm idüb ḥāl diliyle dir ki; “Ey baḡcevān lütf ile baña bir hoş terbiyye eyle, benim zātımda qonılan kemālātımı izhār ideyim. Birim biñ olsuñ sen daḥı kemālim ile üstād [87a] olasın.”. Baḡcevāniñ eyüsi terbiyesinden bellüdür, ‘**iplik virdüm çulhaya**’, temşili insānın kemālāt-ı etvārınıñ, gerçe menāzili çokdır lākin, uşūli üçdür: **fark**, **cem’**, **cem’ü’l-cem’dir**. Buna meşāyiḡ **fark-ı ba’de’l-cem’ dirler**. Pes imdi iplik farka işāretdir, yumak cem’e, bez cem’ü’l-cem’e işāret. Bezle aşl-ı maḳsūd **iplik yumak** olmağ lāzım değil **bez** olmağdır. Ol ise yumak daḥı olmamışdır. İmdi Ḥaḳ aḡnamak āsāndır zirā şevāhid ve delā’ili çokdur Ḥaḳka vāşıl oldıqdan soñra dönüb ḥalkı bulmağ gücdür, zirā müstaḳil vücūdı yoğdır. Kemāl ise yine dönüb ḥalka gelüb ḥaḳkı ḥalka ḥalkı ḥaḳka āyine bulub aḡaduhumā ile āḡirden maḥcūb olmamağdır. **İmdi** benim henüz qalbiñ perīşānı ṭururken işimden daḥı bir işim bitmeden, kāmil oldım diyü, lāfūgüzāfla ḥalife oldım diyü kendüsüne şöhret esiri olmağdır. [87b] Bu beyt **ḥazret-i Mışrı buyurır**; ‘**becid becid ısmarlar**’ didigi ‘aziziñ ḡā’ib şīḡasıyla beyān olunan; mürşidle tālibiñ mābeyni uzāq olub mürşidin ḥāli tālibe ma’lūmdır, lākin tālibin ḥāli mürşidine ma’lūm olmak hüner idüğine işāretdir. Bunda rumüz olan müşteriyle sünbüle mābeyninde yüz seksen yedi derece ta’bır olunan ḥin-i sülūkında qaṭ’-ı menāzilde dehānla esmā’ arasında zuhūr iden ḥarāret-i qalbiye ve teşvīş-i derün selb olması yāḡūd kevkebler her vaḳtde bir aḡkām giyüb dürlü dürlü ḥāller beyān olur. Ammā aḡkāmāt-ı Rabbāniye ve ilhāmāt-

1 ilâhiyye tesmiyât-ı müsemmâ veyâ dereceleri beyinde olan derecât künūziyye-i dehāniyye kelimesini fark idüb şühūd-i me' ānī ve vech-i rühānī zuhūri *şemme vechullah fe-eynemā tuvellū feseimme vechullah*<sup>13</sup>. Berāber olmak iki mābeyn bir olub cem' ü'l-cem' *mecme' al-baḥreyni ev emdiye ḥuḳuben*<sup>14</sup> me' ānīleri. [88a] Bir de 'becid becid işmarlar gelsün alsun bezini' kelāmında becid becid söyleyen nāz bülbülü gibi bir kuşdır cemerāt aralarında nāleler ider sen daḥı giceniñ şülüşinde feryāda başlayub şabāḥı bulmağa say' idesin ki becid becid, ya' ni çapük çapük günler aḥşāma karıbdır. Zīrā iplik tamāmı bezdir. **Ḥazret-i Mısrī Yūnus babayı** müşāhedeleri defa' ātle olub bu beyte maḳaddem taḥrīr buyurdıkları ma' nāyı tekrār tesvīd itdirdiklerini ifhām zımnında çok ma' nā vārid olmuştır. Ḥattā beced kuşdır, diyār-ı Hindde Çīn-i Hıtā<sup>15</sup> şahnında gāyetde çok olur ki **Ḥazret-i Şāh-ı Merdān Efendimiz** hicretten iki yüz sene soñra zuhūr eylemişlerdir, anıñ içün ol cevālilerde ol kuşa i' tibārları vardır. Yūnus ḥazretleri mādde-i merḳūma vāḳıf oldıkları içün beyt-i mezbūrda bu kelāmı buyurmışlardır ki tālib olanlar āgāḥ olsunlar içündür.

[88b]

**Bir serçenin ḳanādın kırk ḳaḡañlıya yükletdim**

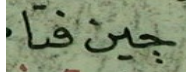
**Çifti daḥı çekemedi ḳaldı şöyle yayalı**

Bu beyt yukarı ebyāta nisbeten tarīḳat 'ilminiñ şeref ve lüzūmını ve sülūkını terḡibi beyānındadır. Ve daḥı zāhirin taşḫinde bātın tarafına ihtimām-ı ziyāde lāzımdır. Zīrā 'ilmiñ zāhiri āsāndır, bātını ziyāde güc oldığını bildirir. Bu mısrā' iñ vuḳū' ı, merriḥ ḳavs burcında vāḳi' olub, üç yüz derece biñ iki yüz on iki sene idüb; mısr-ı Ḳāhireye küffār müstevlī olması ve günbegün dürlü dürlü fesādlar vü kāfirler bāḡı ve itā' atları gidüb biñ iki yüz kırk dörde ḳadar İslāmda betā'et reḥāvet zuhūra gelüb, aḥḳām-ı şer' iyyede daḥı icrā olunarak ḥalk māl-ı irād cem' ine düşüb, ricāl-i kibāre ḳaḫt gelüb umūr-ı me' mürelerinde 'āciz ḳalmaları ve 'asākir itā' atden çıkmasını ve buña mişāl berr ü baḥrde [89a] vuḳū' bulub ve bulıcak ḳān ve fiḫrat tekāsülleri beyānında kevkeb-i mezbūrıñ esmā' -i müsemması: **Vehhāb Fettāh Dārr**. İmdi ḳaḡañlı yürümek ḫaḳırdıyla yürür, zāhir 'ilmine işāretidir;

<sup>13</sup> Bakara/ 115 (bir bölümü): Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır.

<sup>14</sup> Kehf/ 60 (bir bölümü): İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar ya da uzun zaman gideceğim.

<sup>15</sup> Kelimenin metindeki aslı şekli şöyledir:





serce kanadı bātın ‘ilmine. Zīrā bātın ehli, zāhir ‘ulemāsına gāyetde ağır gelür. Riyādan ‘ibāretidir. Ve daḥı bunlarda terk vardır. Kaḡaḡnı dimek tārīkat ehliniñ evvel ‘ameli dūnyāyı terkdir. Bu terk melekūt ‘ālemine kanadla uçmaḡa dirler. **Ḥāzret-i Mıṣrī buyurmıṣlar: “Lehum ecniḡatun Yetetayyerüne biḡā ve bi-ḡayri riṣūn ilā melekūti rabbi’l-‘ālemin”**<sup>16</sup> ya‘ni ehlullāhiñ kanadları vardır, tüyi yoḡdır. Zīrā nūrdan melekūt ‘ālemine toḡrı uçarlar. Kanad bunları terkleri sebebleriyle ve telkīn-i meṣāyiḡ ile māye-i Muḡammediyeve uṣūl-i esmāya müdāvemet, riyāzet-i şer‘iyye ile ḡāṣıl olur. Tārīkat ehliniñ ednāsiniñ ḡulūṣını ve şıdkını ve yakīn ve ḡüsn-i i‘tikādını kırk ‘ābidiñ göñli çekemez. Zīrā [89b] bunlarda terk vardır: **ḡubbū’d- dūnyā re’sü küllü ḡaḡi’etün ve terkū’d-dūnyā re’sü küllü ‘ibādetin**<sup>17</sup>. İmdi bir kimse bir noḡud kadar cevheri kırk ‘arabaya yükletdim, çekmedi. Fi’l-ḡaḡīka cevher-i mezbūri bahāsıyle şatub parasına taru alsa kırk ‘arabaya yüklenür, bu temṣil ehl-i ḡāliñ ednāsı böyledir. Zīrā serce kuşlarıñ za‘īfidir, uzāḡ sefer idemez. A’lā mertebede olanlar toḡan ve ṣāḡiñ miṣillüdü. Bunların birisi ‘ilmde ve zevḡde ve yakīnlıḡda yüz biñ ‘ābidin ‘amellerinden ziyādedir. Bunların kanadınıñ aḡırlıḡını ‘araba deḡil, yir ve gök, ‘arṣ (ve) kürsī çekemez. **‘Çifti daḡı cekemedi şöyle ḡaldı yayalı’**: Taru taḡbī’atde kā’im olmaz, yayılır, hem taḡılır. İnsānın daḡı ḡiñ-i sülük ‘ibādetinde teşviṣinden ḡālī olmaz ki rāḡına gidüb müsemməya mālīk ola. ‘Çifti çekemedi’ demek buña delīl olan budır. Ve bir daḡı [90a] serce uzāḡ sefer idemez demek, sülūki ḡālinde teşviṣden rehā bulub yol alamaz. Zīrā gice ve gündüz yolını başa çıkarmaktadır. Ve aḡlı ile ‘araba mu‘ādil olmaz. Ve bir daḡı on iki tūrūḡiñ on biri yüklü ‘arabaya ṣebīḡdir. Tūrūḡ-ı Bektāṣīye aḡluk yol almasına miṣāldir ki Resūlullāhiñ nübüvvet-i ḡadem-i nurāniyeleri on iki imāmiñ esrāri ve ḡāzret-i ṣāḡiñ velāyet-i āṣārları cemī‘ tārīḡ-i merḡūmda mevcūddır ki ḡadīşinde buyurır: **Demmūke demī rūḡike rūḡi cismike cismī ve men ezā ‘ammī ve ehlibeytī feḡad ezā ‘annī**<sup>18</sup>. Bunları iyüce bilüb intisāb itmek ol tārīḡe maḡṣūṣdır ve daḡı sā’ir tūrūḡiñ pūtesinde ḡāl olub ḡiñ-i miḡekde tārīḡ-i intihā’da imtiḡān olasin. Cemī’-i sırrıyāta vāḡıf olmaktadır. ḡattā Cenāb-ı Vāḡid-i Āḡad dūnyāyı ḡaḡk itmezden yetmiṣ biñ sene aḡdem mu‘allaḡ nūrdan bir taḡ ḡaḡk [90b] idüb dōrt budāḡlı bir aḡac ve üzerine tāvūs ṣeklinde bir kuş ḡaḡk eyledi. Ol kuş anda yetmiṣ biñ sene dūrlü lūḡātla tesbīḡ eyledi.

<sup>16</sup> Onların kanatları var ve kanatlarıyla birlikte uçuyorlar. Tüyleri yok, âlemlerin rabbi olan Allah’ın melekûtuna kanat açıyorlar.

<sup>17</sup> Dünya sevgisi bütün kötülüklerin başıdır, dünyayı terk ise bütün ibadetlerin başıdır

<sup>18</sup> Kanın benim kanım, ruhun benim ruhum, cismin benim cismim kim ki amcama ve ehli beytime eziyet ederse bana eziyet etmiş olur.

Ba'de karşısına bir āyine koyub tāvūs-ı mezbūr nazār eyledikde hicābından derleyüb ibtidā on iki tamlar der damladı. Ol tamlar tārīklere işaretdir, zuhūr eyledi: dört budak şer'at, tārīkat, ma'rifet, haqīkatdır. Ba'de ol tamlardan cemī'-i ervāh-ı kudsiyyāt halkı oldu. Tekrār tāvūs nazār eyleyüb cümle vücūdı derleyüb cümle ervāh halkı olınmağla ol tāvūs rüh-ı Muhammedi idi. Ba'de dünyāyı halkı idüb tekmil eyledi. Cümle mevcūdāta tesbīh virüb cevherden dört köşe bir taş halkı idüb cemī'-i mükevvenāta emr olunub ol cevheri arkasına yüklene. Cümle yer baır ve tağ ağac ve sā'ir gelüb gördiler bir ferd yüklenmekde 'aciz kaldılar. Emr-i 'aliyye [91a] buyuruldu ki: *İnnā 'arađnāl emānete 'ale's- semāvāti vel arđı vel cibāli fe ebeyne en yaħmilnehā ve eşfaķne minhā ve hamelehāl insānu, innehu kāne zalūmen cehūlā'*<sup>19</sup> beyānında Yunus merħūm buyurduğı 'kağañlıya' çifti deyü bir uzun ağacdır, cemī'-i 'arabaniñ yükini ol ağac çeker. Türkler çifti dirler, 'indlerinde gāyet mu'teber ağacdır, yüke hamüldür. Mişāli, cenāb-ı Haq ādemi halkı idüb emr buyurdu ki ol taş kaldıra bilātereddüd **bismillahirrahmanirrahīm deyüb** tobuğına kadar kaldırdı, ikinci hamlede dizine kadar üçüncü hamlede göbeline kadar dördüncü hamlede omuzına aldı. Lā-tenezzül buyırıldı: "Yā ādem bu sende emānetdir", dinildi. Anuñ çün cemī'-i eşyā saña müsaħħar oldu bu emānetiñ hıyāneti olmayub hıfzına sa'y eylesin, vaķtiyle senden evvelā sū'al iderler, zalūmān (ve) cehūl olmayasın. Ol taşın sırr-ı esrārı tārīk-i Bektāşidedir. Ol emānet sende, ne oldığıñ bilesin.

[91b]

Bir sinek bir kartalı kaldırub urdu yire

Yalan degil gerekdir ben de gördim tozını

Bu beyt ba'z riyāset şāhibleri ve menāşib ehilleri ve da'vā-yi āşhābı ve 'ilmde kāmil geçinen cīfe-i dünyā kuzgunlarıñ, ehl-i tārīkat münkirleriniñ hāllerin ve gözde hor, haķır, miskīn, 'urefā ve zürefānın kemāllerin beyān ider. Tāli'i şems, burcı kavıdır, **laţif, gāfir, cevād** müsemması budur. İki yüz yetmiş altı derece biñ yüz dört sene ider. **ħazret-i Mıřriniñ evāħir-i vaķtinde bunı şerh eylediğı tārīh** ve biñ yüz altıda vefāt eylemişdir. Vaķt-i mezbūrda cemī' tūruk-i 'aliyyede meşāyih-i 'izāmıñ kümmelini intikāl itmege başladı. Ba'de erbāb-ı kulübın faķr (u) fenāısı

<sup>19</sup> Azhab/ 72: Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir.

tezellül-i miskîni görüb istihzâ olunmağa başladı. Zîrâ uşûl bilür meşâyih kalmadı zâhir tākımı olanın [92a] gözlerine. ‘Bir sineğin bir kırtalı urdı yire’ ma’ nâ; sinek kadar dervîş şöret şâhibi olan kibâr efendiye gâlib olub yire urdı. ‘Ben de gördüm tozını’ didigi, Yûnus baba ümmî ve fakîrî’l-hâl olub nice ‘ubbâd ve zühhâd aña ilzâm tārîkiyle ba’z sū’âle şürü’ itdiklerinde sū’âllerine cevâb virmesinde, anlar dağı sū’âl eylediklerine nâdim ve ‘âciz kaldılar. **Hâzret-i Mısrî buyurur:** “Yûnus babaya vâki’ olan hâl gibi aña dağı vâki’ olub bir takım kırtala ben dağı rast geldim.” diyü beyân eylemişlerdir. **Men ahlâsallahu erba’ine şabâhen zaharat Yenâbi’u’l hikmeti min kalbihi’ ala lisânihi**<sup>20</sup> ya’ ni hadd-i zâtında bir kimse kırk gün hâliş ve muhlîş sabaha dâhil olsa ya’ ni kırk hülûş üzerine, ‘ilm bînarları anıñ kalbinde lisânî üzre cârî olur. İmdi ba’zılar kırk haftada ba’zı kırk ayda [92b] ve ba’zı kırk yılda şabâha dâhil oldı. Yâ ‘ömrinde kırk gün hülûş görmeyen gönle gâlib olsalar ‘aceb midir. İmdi kırtalıñ ve kuzgunıñ aru ile ne münâsebeti vardır. Ve kırtal her ne kadar büyük ise yidügi cîfedir ve kendiden çıkan dağı cîfedir. Ammâ aru ne kadar küçükse yedügi güzel koçulu şükûfâtdır, kendiden çıkan güzel lezzetli ballardır. Buña mişâltoğan ve şâhin ve kırtal tabî’ atindedirler. Zîrâ esmâ’-i mezkûrâtıñ ‘asel mişillü yiyüb tesmiyâtına hülûşla ‘irfânla mâlik olan kimesne gice zulumâtından şabâh şemsine vâşıl ola. Kalb karanlıktan rehâ bulub cihâna tolasın. Sineğin kadar iken ‘anķa olmağdır. Zîrâ sineğin dâ’imâ elleriyle gözlerini siler, toz konmasın diyü. Sen de kalb gözinde olan karanlığı dâim silesin. Ve uşûl budır ki esmâ’-i müsemmât gönülde kâ’im, söz dehânda [93a] cârî ola. **Bir dağı kırtal** kendü teşvîş-i nefsinde, dâ’im erâcîf-i dünyâya mâ’ildir ki kalbi fesâda virmege sâ’idir. Hemân sineğini kırtala gâlib getürmekdir. Hattâ hıttâ-yı Hotende bir nev’i sinek vardır. Gâyet kalîl-i müfrit kuşlara ve çamuşlara kondı(ğı) sâ’at helâk ider. Aña zubbâb-ı Nemrûdî dirler. Maşşûş avcısı olub, cem’ idüb eczâ’ ile kaynadub tenzû’ dirler, fenâ şişlere ve yareler(e) nâfi’dir. **Yalan degil gercekdir.** Yûnus baba bu kelâmda beyân olınan ekşer vakti tağda gecüb dürlü garâ’ibât müşâhede zimnında bir nev’i ‘ankebût mişillü bir hayvân, bir mâr-ı mağribî, bir şokuşda şu gibi zevb eylediğini ifade. Ve ancak nefs dağı mâr-ı mezbûr gibi olmağla sülûkında esmâ’-i müsemmânına ziyâde diğkatle şabâh şemsine vâşıl ve şâhibiyle emâneti dâ’imâ müzâkere eylesin. Ve bir dağı [93b] budır ki şemsle kavs burcı mâbeyninde olan derecenîñ iki yüz yetmiş dört ‘adedi âdemiñ vechi muqavvesdir. Zâtıyla kâ’imdir ki **fekâne kâbe kavseyni ev ednâ**<sup>21</sup> kâbe kavseyni; iki yüz yetmiş dört vâki’ inde yâhüd

<sup>20</sup> Kim Allaha halis bir iman ile kırk gece sabahlarsa kalbinden lisanına hikmet kaynakları zuhur eder.

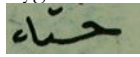
<sup>21</sup> Necm/9: (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.

hazret-i Mısrî buyurur üç yüz ellidir. *Fe evhâ ilâ ‘abdihi mâ evhâ*<sup>22</sup> zühürdür ki şabâh şemsine tamâm dâhil olmağdır. Zîrâ derece-i ‘adedi esmâsına bi’l-i ihlâş tesmiye virmeğdir. Sülûk-ı râhında menâzil ve derecâta diğğatle nişân koyarak gidesin. Zîrâ her mağalliñ bir uşûli vardır. Her mertebeniñ bir adı vardır ve bir lisânı dağı olub şeyğ Muhyiddîn el-‘Arabî rivâyet ve beyân buyurırlar; **evlâ aqtâb-ı kutb**, cemî‘-i hâlâta vâkıfdır. Âşâlet üzre hağğikat-ı Muğammediye gibi yâğğüd ğayr-ı tarîğ üzre olub bir kısmı dağı hazret-i Şâh-ı Merdân kademîdir. Zâhir-i bâğğna hğğm iderler; *el-e’imme* dirler. [94a] Bunlar iki olur; **birniñ adı ‘Abdu’r-rab ve birniñ ‘Abdu’l-melikdir. Kutbuñ adı ‘Abdullah**. Bunların nazarları meleke ve ‘âlem-i melekûtadır. El-Evtâd: Dört ‘aded olur; biri mağğıka ve biri mağğibe biri cenûba ve biri şimâle mürebî ve taşarruf ider. Tağğimleri Mekke’de olur. İsimleri; ‘**Abdü’l-ğay ve ‘Abdü’l-‘alîm ve ‘Abd ü’l-ğâdr ve ‘Abdü’r-rab** dirler. el-Ebdâl: Bunlar yedi olur, yedi iğğlime hğğm ve taşarruf iderler. İbrâğğm, Mûsâ, İdrîs, Nûğğ, Yûsuf, ‘İsâ ve Âdem ‘aleyhimesseleâm kademîdir. Ğavâşş-ı eşyânın esrârına vâkıflardır. İsimleri; ‘**Abdü’l-ğay ve ‘Abdü’l-‘alîm, ‘Abdü’l-ğâdir, ‘Abdü’l-mürîd, ‘Abdü’ş-şekür, ‘Abdü’s-semî‘, ‘Abdü’l- başîr** lağğablarıdır, evtâda şebîhât dirler. **El-nuğğebâ**’ dirler. Bunlar on ikidirler, on iki burûcâta hğğm iderler. Cemî‘-i nüfûs ervâğğıñ esrârlarına muğğtalı‘ dirler. Sa’îd ve şağğî ne hâlet ise bilürler, cemî‘-i a’ mâlini ve hâlîni bilmededirler. [94b] **El-nücebâ** dirler. Bunlar sekizdirler, kürsîden aşğğısını bilürler yuğğarusını bilmezler. Mağğamları kürsîdir, ammâ nuğğebâ’ bilürler. **El-ğavâriyyûn**, bir olur ğâyette kılıcına ve kuvvetine bahâdir olanlara me’ mürdür. **Er-recebiyyûn**; kırğ kişidir. Memleket-i mu’azzamalarda olurlar. **Yûnus Baba** bunlardan idi receb ayında hisse<sup>23</sup>-hâl olur. **El-muştağğûn** dirler; gene bunlar dağı kırğ neferdirler. İnsânıñ ğalbine ve sülûkına me’ mürdirlar, şer tarafına gidermezler. **El-ğâtem**; bir olur, kıyâmete ğadar cemî‘-i velâyet-i ehlullâğğ bunıñla **ğatm-i tamâm** olcağğdır. Ğazret-i ‘İsâ aleyhisseleâm meşâyîğ ıştılâğğında **tersâ**’ dirler. Bu mağğamda dağı beş nefer kimse vardır, Cebrâ’îl ğalbi üzerinedir, bu tarîğıñ sultânı ve ‘ilmi ğadardır. Cebrâ’îliñ tüğği şağğışınca ola ğadem-i Cibrîldür. Kıyâmet ğüninde berâber turlurlar. Dağı üç kimse vardır; Mikâ’îl ğalbi üzerine bâsığğdır, Mikâ’îl ‘ilmiyle beraberdir. Bir dağı [95a] vardır İsrâğğîl ğalbi üzerine bâsığğdır, iki tarafa câmî‘dir. **Ğazret-i Resûlden rivâyet olunan** İsrâğğîliñ ‘ilmine mu’âdildir, **Bâyezîd Bisğğâmî ve**

<sup>22</sup> Necm/10: Böylece Allah kuluna vahyededeğğini vahyetti.

<sup>23</sup> Cümleinin muhtevasına uygun olarak ‘hisse’ olması muhtemel olan kelimenin

metindeki şekli şöyledir:

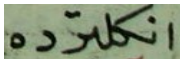


**hazret-i Mısrî** bunlardandır. **Ricālü'l-gayb** on kişidir; yer yüzinde âheste âheste yürür ve âheste söyler ve gâyet ehl-i hayâ'dır. Ve bir dağı on sekiz nefer vardır; harîku'l- 'âde olan nesnelere anlardan zühür eder. Şeyh Muhyiddin dir ki Fârs şehrinde gördüm, bir kimse adına 'Abdulah Vefâk dirlendi, anlardandı. Dağı beş kişi vardır, sekiz kişiye berâberdir zîrâ gâyetde hilm şâhibleridir. Dağı on beş kişi vardır, ismine **ricâl-i hussân** dirler. Merhamet ve şefkat ve ehl-i şafâ şâhibleridir. Ve bu on sekiz neferin gâyet gazûb ve heybetlü adamlardır. Şeyh 'Osmân halîfesiniñ bir ehl-i kemâlî, “İzmirde bir hâlî tağda birisine râst geldim” didi, “Lâkin ber-murâd olmak müyesser olmadı” deyü beyân eylemiştir. [95b] Ve dağı dört kimse vardır: **Ricālü'l-heybet** dirler. Tâ'ife-i evtâda yardım iderler ekseriyâ hâlleri rûhânî ve kalbleri semâvîdir. Birisi oldı ki Hağ te'alâ anı kavlinde müsteşnâ eyledi: **ve nufîha fi's-şûri fe-şaiqa men fi's-semâvâti ve men fi'l- arđi illâ men şâallâhu**<sup>24</sup> **ve küllün etevhü dâhirin**<sup>25</sup>. İkinciñ ol kadar 'ilmi vardır ki hadd ü pâyânı yokdır. Dördüncüñ elinden çok şey' gelür. Bu dört kimse a'lâ merâtibi gönüllere tolmışdır. Biri Resûlullah kalbi üzerine, biri Şu'ayb ve biri Sâlih 'aleyhisselâm kalbi üzerine. 'Âlem-i a'lâdan birine 'Azrâ'ıl nazâr ider ve birine Mîkâ'il ve birine İsrâfîl nazâr ider. Evliyâ'ullahdan bunlar kadar büyük kimse yokdır. **Şeyh Muhyiddin** buyurır: Dımışk'da ben bulışdım. Emân zamânda Anaşolıda görışdim idi bu def'ada bilmedim, şoñra bilüb muhabbet eyledik. Yigirmi dört kimse vardır: **Ricālü'l-feth** dirler. Cemî'-i ehl-i bâtıñ gönline ne feth olursa esrâr [96a] anların vâsitâsıyladı. Hiç iki bir yire cem' olmaz. İkisi Yemen diyarında dâ'imdir, altısı mağribde, dördü maşriqdadırlar. Ve dağı yedi kimse vardır: **Ricālü'l-'alâ** dirler. Her nefesinde Allah te'alâya mi'râc idüb her mi'râcda bir 'ilm tahşil ider. **Âbdâl** ta'bîri bunlardır. **Ricâl-i tahte's-sehl** dirler; on kimsedir. Raħmâna müte'allik olub hâric nefes bilmezler. Bunların hayât gıdaları nefes-i raħmândır. Dağı üç nefer vardır: Bunlar dâ'im Hağdan alub halka virüb hâcet revâ iderler, 'avretten dağı olurlar, her zamân bir tavr üzerine ça'im ve 'âlem-i melekûtda melâ'ike ile olur. Her vağtde dürlü dürlü şürete girüb halkla oturırlar. Şeyh Muhyiddin; “Anlara<sup>26</sup> mülâkî olub şöhet eyledim.” didi. **İlähiyyün** dirler, üç kimsedir. Ehl-i tevħid olub da'im vaħy-i ilâhî zühür ider, ammâ vâsitâ ile, yoħsa maħşûşân zühür ider, ma'lûm degildir. [96b] Cemî'-i

<sup>24</sup> Zümer/68 (bir bölümü): Sûr'a üflenir ve Allah'ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür.

<sup>25</sup> Neml /87 (bir bölümü): Hepsini de boyunlarını bükerek O'na getirirler.

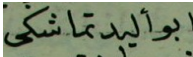
<sup>26</sup>

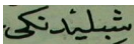


‘asâkirin hîn-i muhârebelerde alurlar, virürler. Ve dağı bir kimse vardır ki **maḥreccdir**, bir olur. ‘İsâ ‘aleyhisselâma müşâbihdir. Ve bir kimse vardır, gâhi hâtunlardan olur. Bunı kuṭb şanurlar. Ḥazret-i Muhyiddin buyurur Konya’da bir kimse gördim, gâyet zelîl (u) fakîr ammâ sünühât-ı ilâhiye tekellüm ve şâhib-i ḥayâdır, bildim ki odır. **Ricalü’l-ganîyyü billâh** dirler, iki kimse vardır maḳâm-ı ğinâ anlar hıfzındadır. İki ‘âlemde gerçe ğanîyyü’l-nefesdir ammâ ğinâları tamâm olmaz. Anların nihâyeti ahiretin bidâyeti olsa gerekdir. Bunların biri Ḥaḳḳa ve biri nefesine muzâfdır. ‘Âlem-i şahâdete ve ‘âlem-i ğayba nâzırdır, ‘âlem-i ‘ulvîye ve ‘âlem-i melekûta anların sebebiyle ğinâ-yı nefis ḥâşıl olur. **Rical-i ğayrû’t-taḥakküm ve’r-revâvend** dirler, her zamân on kimsedir. Maḳâm-ı taşarruf-ı imân bunlardır ve ‘âlem-i ğayb anlara ‘âlem-i şahâdet gibidir. **El-budelâ**; on iki kimsedir, âbdâl degildir. Budelâ didiklerine sebep cümlesi ğâ’ib [97a] olsa biri cümlesiniñ işini görür. Ḥaḳḳıñ kudretinden ba’id **degildir: Leyse minallâhi nekerân yecmau’l âlemi fi vahidün**<sup>27</sup> ya’ni Ḥaḳḳ te’âlânıñ ayru olmayub bir şahısdâ cemî’-i ‘âlemiñ işini gördürir. **Er-ricâlü’l-iştîyâk**; beş kimsedir, da’imâ şevḳ-ı iştîrâbdâ ṭurub müşâhedeye irişmişlerdir. **Er-ricâl-i şalâtü’l-ḥamse**; beş kimsedir, dâ’im her biri bir farîzaya maḥşûşdır. **Er-ricâl-i eyyâm-ı sitte** dirler; altı kimsedir, Âdem ‘aleyhisselâm ḥalkından bir ve altı cihetiñ sultânlığıñ anlara virmişdir. Şeyḥ Muhyiddin buyurur; “Bunlardan birisi benim ḥürmetimde bir müddet olub diḳḳat eyledim da’im tesbîḥleri budır ‘ve leḳad ḥalkkna’s-semâvâti ve’l-arḍi fi sitteti eyyâm ve mâ messenâ min lügüb<sup>28</sup>’. Ber-‘aded müte‘ayyin olmamışdır. Nice ṭabaḳa ve ne şınıftır zıkr idelüm: **El-melâmiyye**; bunların ‘adedi ma’lûm degildir sâdât-ı kirâmdırlar aşlâ ḥaḳḳıñ rızâsından ayru olmazlar. [97b] **Er-ricâ’ül-mâ**; ırmaḳlar ve şular içlerinde dâ’imâ ‘ibâdet iderler. Ebû Elîd Temâşki<sup>29</sup> ve Şeyḥ Sa’îd Şiblîzengî<sup>30</sup> ‘aşrında ṭarîḳ-i Ḥaḳḳda mâhirlerdi. Bir ğün Dicle kenârında ṭururdım, ḥâṭırına geldi ki; “Acebâ Allah te’âlânıñ bu şular içinde ḳulları var mı ki, ‘ibâdet ider? Hemân-dem şu yarılıub bir âdem çıḳdı; ‘yâ Ebû-Sa’îd, bil ki Allah te’âlânıñ şu içinde ‘ibâdet ider ḳulları vardır, ben anlardan’ diyüb şuya ṭaldı. **El-akrab**: bunlar lisân-ı şer‘ide muḳarreblerdir, dâ’imâ nazarları ğökde. Melâ’ikeler bunlara mer‘iyye dirler. Ḥızır

<sup>27</sup> İbare Arapça bir şiirden alıntı olup aslı şöyledir: وليس على الله مُستنكر أن يجمع العالم في واحد

<sup>28</sup> Kaf/ 38: Gökleri ve yeri altı günde yarattık da en küçük bir yorgunluk çekmedik.

<sup>29</sup> 

<sup>30</sup> 

‘aleyhisselām ve Muḥammed Kābilü’l-evānī ve ‘Abdülkādīr el-Ḥākim bunlardanır. **El- muḥdeşün**: ‘Ömer ibnü’l-ḥaṭṭāb bunlardan olub iki şınıfdır. Ḥaḳ te‘ālā ile perde ardından söyleşür. Bir şınıfı daḫı riyāzet-i nefis mücāhede birle ḳalbi şāfī ḳılıb ‘ālem-i ervāḫı cümle bilürler. **Yūnus baba bunların cümlesiyle görışüb gerçe ümmī zāt idi ammā cemī’-i sırr-ı ehlu’llaha vāḳıf [98a]**olub beyāndan murādı ḫāzret-i Mışrīnīñ ṭālib olanlara āsān ola. Bi-iznillāhi te‘ālā.

**Bir küt ile güleşdim elsiz ayağım aldı**

**Şuñı da başamadım köyindirdi özimi**

Bu beytin ṭāli‘ī şems, burcī ḫameldir, otuz dercedir, yüz yigirmi sene ider. *Esrau’l-hāsibir*<sup>31</sup>. **Müntaḳim (ve) muğnī** esmāsı olub yüz yigirmi sene insānīñ tamām-ı ḳavl-ı ‘anāşır üzre ‘ömridir. Aña mişālen ben daḫı kemālimi ḫatm eyledim işāretiyle **’bir küt ile güleşdim**’; Anadolıda kütük ocāğınīñ büyük çatal maşāsına küt dirler. Murād nefsidir, ḫub-ı şehevāt **elsiz** şeytāndır ki nārdan ḫaḳ olmışdır. İnsānda ğāzab şıfatı āteşin ‘alevidir. Nefs ṭıfl gibidir, ğidāsın virmezsen kesilür. Kütük maşası ḫarāret ğālib olub yübüset ḫāşıl oldıḳda maşā ile hılt ve āteş keser, bürüdet kesb ider. Nefsīñ murādın **[98b]** virmege muḫtar olarak murādın virdim, ya‘nī murādım üzere nefsi yeñmedim dimekdir. Zīrā **kütükün** maşası olmadıḳça āteş tertib olmaz. Küt ile güleşdim elsiz ayağım aldı: Murād, ‘irfān olan esmā’-i müsemmayı nefis üzerine ğālib getürmek içündür. **Yūnus baba** her ne ḳadar za‘ıf isem her ‘adūma izn-i ḫaḳla ğālib oldım ammā nefisle şeytāna ğālib olub elinden ḫalāş olamadım. **Şuñı da başamadım köyindirdi özimi**: Tenbīḫ buyurmışlar ki sālīk-i ‘ārif olan nefisle şeytāna ğālib olub ezḳārını tezkırāta yetişdire, ehl-i da‘vā olmaya, nefsi kibr ve ucuba düşürmeyüb dā’im maşā ile kütüḳi kütāḫ ide, kendüni begenüb libās-ı ehlullāhi birünüb ‘avām-ı nās arasında birāz kelāmlar söyleyüb māl cem‘ine düşmeyesin, dā’im nefisine muḫālefet idüb ‘adūya ğālib olasin. Kütten murād kütāḫ-ı nefis itmekdir. **[99a]** Şıfat-ı şehvet cāzibdir, ya‘nī eli vardır, ayağı yokdır, nefsidir ve ğāzab şıfatıdır, şeytān budır. Merām-ı murād Allah’a vāḳıf olub bunlara ğālib olmaḳdır. Nefse ve şeytāna yardım idüb ğāzab şıfatıyla mu‘ayyen olub ikisi bir olub baña ğālib geldiler. ‘İbādet ṭā’atime men‘ birle şehevāt-ı dünyāya rāğıb ḳıldılar. Zīrā enbiyā ve evliyā bu ikisiniñ elinden ḫalāş olamadılar, gice gündüz āh-ı enīnle kütāḫ-ı vücūd itmeden ḫālī olmadılar. Gör imdi derviş-i sālīk biline esmā’ ḳılıcını ḳuşanub Süleymān ḫatemini parmağına ṭaḳub dīv ve perī ve şeytānlara ceng (ü) cidāle iderek taht-ı Süleymāne ve ḫükm-i İskender

<sup>31</sup> Enam/ 62 (bir bölümü): O, hesap görenlerin en çabuğudur.

olasın. **Hazret-i Mısrî kıddise sırruhu buyurur:** Muqaddem zıkr olınan ricāl-i ehlullāh her biriniñ esmā<sup>3</sup> ve tevḥīd ed'iyelerini beyān eylemişdir, hemān dā'im anı vird idinüb merām üzre vāqıf olmağa sa'y idesin. [99b] Ancağ ol du'āların esrārlarını beyān eyledim intihāda zıkr olınub kemāl bulub vāşıl-ı ilallāh kendüni tekrār anadan toğub cān idüb libāsıñ yüz yigirmide yeñi libās giyesin. *Efe 'ayīnā bi'l- ḥalkıl evvel belhüm fi lebsim min ḥalkın cedīd<sup>2</sup>*, muḳtezāsında rumūz olan; “Ey insān dā'im kesble nefsiñ mücāhedesiyle cānını ḳorıyub cānāni bulasın bu 'ālem-i şehādetdir şuhūd-ı ma'neviyesi cemī<sup>c</sup>-i ḥicābı gecüb bi'z-zāt bu göz ve bu kulağla görüb işidesin.”. Yüz yigirmiden murād olan; ḥaḳıḳat sırlarına ve pīrlerine dāḥil ve ḳaḳ'-ı derecāt eylesesin. Bundan şoñra 'ālem-i gayba varub def'a gelme ki yoğsa hevā-yi nefisle 'ömrini kütāhla ifnā ve devr-i ḥayvāniyede ḳalub mağbūn ve maḥrūm ve nām-ı nişānın tobrağlarda yeksān ve perīşān olmağ, egerçe tefekkür-i tām idüb defn olan mezārlara baḳub 'ibret alasın. Ammā nefis gerçe istedigini virilmesinde bir iki [100a] vech vardır nefis dā'im ālāyişler ister. Virmek güci yettüğü ḳadar lāzımdır, bir şey'de arzūsı ḳalmayub yalnız ḥaḳğa muzāf ola. Bir vechi daḥı ḳudreti olmayub virmez, ol nefsin ikillikden kendüsini ḳurtarması emr-i düşvārdır. Hatta Venedik'de riyażethānede ruhbānların mücāhedeleri bu vechledir ki bir zeytūne iner, lākin maḳbūl degildir. İkillikden ḥālī olamaz. Merām-ı nefsiñ istedigini virerek esmā'ya müdāvīm ve yolına toğrı gidesin. Zamāne şeyḫleri bir ḫālibe inābet viridikde evvel emrde dünyādan ḳıkarub āḫiret meşāliḫine düşürür. ḫālibe oldıḳca māsivā lāzımdır, bulmayub kār-ı kesbden ḳalub süfliyetle ḫıleye sālik olub inkār dā'iyesiyle ḳalālete düşer.

#### **Ḳāf ḫağından bir ḫaşı şöyle aḫıtdılar baña**

#### **Öylelik yire düşdi bozayazdı yüzimi**

[100b] Bundan murād; yıldızı müşteri, burcı ḫameldir, esmā<sup>3</sup>-i tesmiyesi *Kef He Ya Ayn Sad<sup>3</sup>*. Muḳtedir gafūr, zū'l-celāli ve'l-ikrām. **Ḳāf ḫağından** beyān olınan Şer<sup>c</sup>-i şerīfdir, cümle ḫalkı ihāta idüb dā'iresine almışdır ve 'ulemā-i 'izām ol ḫağ üzerinde her cānibden aḫvāl-i ḫalka naḫar iderler, ne cānibden bir ḫalel zuḫūr itmelü olursa aña ḫaş aḫub ḳatlı mi yāḫūd ḫadd mi yā ta'zīr mi te'dīb mi icāb ider, icrāsına me'mūrlardır, kesr ve noḳşān gelen maḫallini ta'mīr iderler. Zīrā cemī<sup>c</sup>-i 'ālemiñ niżāmı anlar ile

<sup>32</sup> Kaf/15 (bir bölümü): İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik ki (yeniden yaratamayalım)? Doğrusu onlar, yeniden yaratılış konusunda şüphe içindedirler.

<sup>33</sup> Meryem/1



bu din-i İslāma şer‘a muhālif bir kimse görüb işitseler min ‘indallah gayret-i dīniyye gelüb men‘ine çalışırlar. Ve meşāyih-i kirāmıñ sözleri muṭlaḳ ve fehmi gāyet muḡlaḳ olub ba‘z-ı ‘ulemā muṭlaḳ kelāmın şer‘e muhālif zannıyla ta‘n taşlarını bunlarıñ üzerlerine atırlar. Ancak meşāyih-iñ murādı hilāf-ı şer‘i olmayub fehmden nākıs olmaḳ içündür. Zīrā ‘ilm cehli [101a] giderir, ‘irfān getürmez meşhürdür. **Ḳāf taḡından** merām olan **ḳaf vel-ḳur‘ānū‘l-mecīd**<sup>34</sup> vücūdında olan Ye‘cüc (ve) Me‘cüc muhālifine sedd çeküb ḳāfdan ḳāfa hükmiñ yürüdesin. Ḳur‘ān’la esmā’ile **ve mine‘l-leylī fetehecced bihī nāfileten lek ‘asā en yeb‘aseke rabbuke meḳāmen meḳmūder**<sup>35</sup>. Tokuz hisābile burcı seretān, yıldızı ḳamerdir. Ma‘nā-yı mü‘evvil; giceleri nāfile geçirmeyüb icthādla şabaḫa dāḫil olasın. Şabaḫ demek maḳām-ı Muḫammediyyedir. **Yūnus Emre kelāmını ḫazret-i Mıṣrīden** rivāyet olan remz-i zamāneye biñ iki yüz toḳsan altı ider, ‘İsā kelimesi yüz kırk ider. Merḫūmıñ murādı, ‘uşşāḳ kışşasında Şeyḫ Muḫammed’iñ zāviyesine zikr olınan ehlullāh zebān getürüb söylediklerini beyān zımnında. Biñ otuz beş tārīhiyle müverriḫ Yūnus Emre ‘asrında ‘Oşmān Ğāzi zuhūr idüb etrāf (u) eknāfa telḳin-i şer‘-i şerīf itmege başladı. Ehlullāhiñ üzerine lāzım oldu ki [101b] ḡāzi-i merḳūma i‘ānet ideler. Vaḳt-i mezbūrdan biñ otuz beş tārīhine gelince vüs‘atlenüb bunca bilād ve ḳilā‘ ve bā-ḫuşuş Mekke ve Medine ve Ḳudūs dest-i ‘Osmāniyyeye geçmiştir. Tārīḫ-i mezbūrda zuhūr iden ‘İsā-yı dem anasından toḡdı ve biñ yüz elli beş senesine ḳadar vukū‘ bulan küffār seferleri ve ‘acem mezhepleri ve sâ’ir vāḳı‘āt-ı meşā’ibāt her ne vukū‘ buldıysa zāhir olub ol devir tamām olub, yine Biḡā şehrinde Şeyḫ Muḫammed Ḳonevī mersāsında cemī‘yyet-i küberāda bir ‘İsā sırrında anadan toḡdı. Devr-i Maḫmūd Ḥān ‘asrında düvel-i Cengīziyye ‘ahdinden fāriḡ olub Rūs cumhūrı galebeye başladı. Ve ba‘z-ı maḫallerde günāḡün cem‘iyyet bāḡı ferecyāb olub ḳaḫt-ı ricāl olmaḳ. Devr-i mezbūrdan devr-i ‘Oşmān Ḥānda zelzele ve ḫarīḳ-i Kostantımyede bilād-ı sâ’irede daḫı kezālik. Devr-i Muştafa Ḥānda ḡālebe-i küffār ve bedāyi‘-i maraziyye ve çok mahallāt-ı ḫarāb birle [102a] muḳtezā-yı şer‘ ve kavānīne ri‘āyet ḳalkub cemī‘-i ‘asākirden itā‘at ḳalkub re‘āyā saltānata düşüb aḫkām-ı dīn za‘fa ve ḫalk ḫama‘-ı ḫāma ve ribā ve riyyāya mā’il. Ve devr-i Abdülḫamīd Ḥān’da āsāyiş-i ḫāl müseyyeb-i zamān olmaḡla Nemçe ve Mosḳov’da kırallar mürd ve İspanya ve Francelü beyninde envā‘-ı munāza‘a olarak Nemçe Mosḳov’la mütteḫiden sefer ve ḡalebeleri zāhir. Ve Selīm Ḥān ‘asrında zuhūr iden

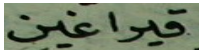
<sup>34</sup> Kaf /1: Şerefli Kur‘ān’a andolsun ki kâfirler, aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştlar ve şöyle dediler: "Bu tuhaf bir şeydir!"

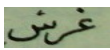
<sup>35</sup> İsra/ 79: Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın.

fesādāt-ı baħr ü berr ve dürlü maşnū‘āt-ı ‘askeriye ve ħilāf-ı şer‘i ‘ādāt-ı mel‘abe ve ‘asr-ı ħānīde *ve cāe min aksal medīneti raculuy yes‘ā*<sup>36</sup>. ‘İsā sülūkında bir sürür-ı zāhir oldı. **Selīm yüz kırksa ‘İsā daħı yüz kırkıdır inne yeb‘aseke**<sup>37</sup> taħkīk ba‘ş oldı, lākin terbiyesiz idi. Bu, ‘aded-i naħseyne-i seretāneyñ otuz beşinci derecesi ve müselles-i ħākīniñ ikiyüz on yedi derecedir. Mesfūr mışr-ı Kāhireye tasallu‘ ve hac rāhı daħı mesdūd ve tasallu‘-ı ħavārici oldıĝı [102b] ma‘lūm. Lākin bunlara sebep iki Muħammed ve iki İbrāhīm ve iki Yūsuf ve ‘Ali ve ‘Ömerdir. Müddet-i mezbūrda Kayraĝın<sup>38</sup> re‘āyālıĝdan tuĝyān idüb Ğars<sup>39</sup> memālikini zabt ve İslāma küllī ħasār. Ve ‘İsā sülūk daħı efrencce çok iħtisār-ı fesād eyleyüb ol vakte kadar **zuħal delve burcina girmişdi**. Bu devir tamām oldı *inne yeb‘aseke*<sup>40</sup>. Rabbiñ ba‘ş olan terbiyesin ‘İsā- mişāl kurdıĝı kavānīn-i aħkāmı ħoş görinüb bizlere sirāyet itmege iĝdām ve bu devirde şemsin ‘akrebe taħvīlinde olub **maĝdem-i ħazret-i Mışrī toksan toktuzda** ordu-yı hümāyun Edirne’de iken bu kitabınıñ ebyātını şerħ ve beyān eyledi. Ba’de olıcaĝ bu nesnelere tizāħdan murād zuhūra gelmiş ve gelecek dem-i ‘İsāları ifhām içündür, āĝāħ olına. Şemse merrīħiñ ‘akrebe muĝārenetinde ħān-ı Rumān ‘askerini terbiye ve işlāħ çün neferten sefer açub. **Yūnus Emre buyurur ki; ‘taş öylelik yire düşdi’** demekde [103a] taş yol ortasında ĝaldı. **‘Bozayazdı yüzimi’** bunda rumūz olan ‘ulemā-i ‘izām benim, muṭlaĝ kelāmımı fehm itmediler, baña ta’n taşlarını atdılar. Bu uşūlde ‘ulemā-i ‘izām ħilāf-ı şer‘iniñ men‘i için çok emīri ħal‘ eylediler. Devīr-i mezbūrdan Muştafa Ĥān zamanına gelince, Rūm ilinden bir fesādĝir ādem zuħūr idüb Kostantīniyye’de bid‘at-ı ‘asākīr tertīb idüb eski ħānūnı ħal‘. Mezbūr-ı mużırırla helāk olındılar, çok ricāl helāk olub ħasenler mürd olmaĝın Tatardan gelib sīret-i sefā’ine fesād ve İslāma raħneler şalub devr-i mezbūr temāmiyle Maħmūd cülūs. **Ĥazret-i Mışrī muĝaddem seksan iki seferiniñ vuĝū’ında** ‘Abdullah ve Muħammed ve yine Muħammed ve İbrāhīm ve ‘Abdürrezzāĝ bunların mu‘ādilleri. Ĥīn-i muĝālemede Deli ĝaterina ve Sercevaş<sup>41</sup> ve sakızlı Sitāvriño<sup>42</sup> ve Meşĝasin

<sup>36</sup> Yasin/20 (bir bölümü): Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi

<sup>37</sup> Göndereceğiz.

<sup>38</sup> 

<sup>39</sup> 

<sup>40</sup> Göndereceğiz.

<sup>41</sup> 

ve Ğaranduberķ<sup>43</sup> dürlü ħiyel-i müfside ile bāziste hengāmında ķamer ‘akrebde, merrīḥ [103b] tesdīsinde idi. *Nāfileten leke ‘asā*<sup>44</sup>. Beyhüde mesālīḥ olmağın Ḥasan ve Yūsuf ve dervīṣ. ‘*Afā anhu*<sup>45</sup>. Yeşil Aṭa ve Leh<sup>46</sup> tetāvü’l-i dest-i fecere olub ķavm-i Tatar teba‘iyyet birle ḫilāf-ı şer‘ nızām ķuran naḥseyñ-i seretāneyñ otuz toķuz, derecesi temām yigirmi sene metrūken Nemce livā’ ile mütteḥid livā’-i mezbūr ile zıkr olınanlar sefer ve Hāhenā Şuvaşla<sup>47</sup> ekşer bilād kılā‘ lar dest-i küffār olub Selīm devri gelüb *zahera’l-fesādu fi’l-berri vel’l-bahr*<sup>48</sup>. Ve bāḥuşuş mışr-ı Kāhire istilāyile bu ķadar ķan dökilüb Yūsuf la Ḥüseyn ve ‘Ömer ve Ḥasen ve Muḥammed (ve) ‘Alī. Tuğyāndan terhibe ve hengām-ı mezbūrda **zuḫal** delve ve ḫüt burcına **on yedi senesi daḫı merrīḥ seretāna ve ‘akrebe** henüz girdi. Bolayır ķaşabasında Süleymān Pāşā dergāhında Deli Ḥüseyn Efendi te’ehhül eyledi. İkinci def‘a anadan toğdı. *En yeb’aseke rabbuke*<sup>49</sup>. Yeñi ‘İsā ba‘ş oldu, cihānı terbiye için dimekdir. Ba‘ş-ı mezbürdan yigirmi iki senesi martında [104a] Deli Ḥüseyn ve marīz-i İbrāḫīm ve Abrāş Aḫmed ve Muştafa Behcet ve Şerīf İsmā’ıl ve Rüşdi Muḥammed ma‘ān ittifaķ birle livā’-i sa‘ādet çıkarub külliyetli ‘asākir tertibiyle mesfūr ḫarbiye ‘ahdiyle işlāḫ-ı leşker olmaķ emrine ikdām diyerek maķdemiñi şalāḫa mübādil bir kaç kılā‘ıñ terdīd olmasında münşi. Merrīḥle ķameriñ keyde muķāreneti ḫasebiyle çünkü keydileri ķuyurıķlı yıldıza müşābihdir dördinci gökde olub aḫkām-ı fesādı merrīḥden eşeddir. **Bozayazdı yüzimi**, didiği bu aḫkāmıdır. Zırā ehl-i nücüm bu yıldıza şa‘bān dimişlerdir. **Bozayazdı yüzimi**: Benim boza didiğim Tatar da ve Türk de ekl (ü) şürb olınan nesne. Ṭarudan ma‘müldir, ṭabī‘ atde ḫār-ı raḫbdır, cemī‘-i mizācda ḫumārı vardır. Ṭarudan olan ḫumās şerbetine nice muķābil olur. **Çünkü ‘İsā** ‘adedinde yüz kırķdır. Muķaddem elli bir

42

ستا ورتيو

43

مشكاسين وغراندوبرق

44

İsra/ 79 (bir bölümü): Kendine mahsus nâfile bir ibadet olarak da namaz kıl ki

45

Allah onu affetsin.

46

بیشل آطاء ولاء

47

ها هنا ضواشلاه

48

Rum/41 (bir bölümü): karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır

49

İsra/79 (bir bölümü): Rabbin seni ulaştırısın.

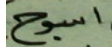
senesinde Esbūh<sup>50</sup> keferesi Rus cumhürile ittifâkda iken İslâm sergerdesi ittifâkında nokşân hasebiyle menhûslara naḥs gelmişken [104b] elinden rehâgîr ile fırsat-yâb olub târîḥ-i mezbûrda ‘İsânîñ tâlî’i **merrîḥ ile şa‘bân bir ḥânedede idi**. Her yüz kırık senede muḳâbil olur. Ma’lûm olsun ki yıldızlarda hûbûḥ olur, burclarda olmaz. **Ve cāe min aḳsal medîneti raculun yes‘â**<sup>51</sup>. Ulu maḥallerde bir ricâl-i ḳadem-i ‘İsâda zâhir olurmuş. Ba’zân tesdîs-i şa‘bânda hûbûḥında İslâm beynlerinde ve sâ’ir milletlere fiṭrât zuhûr idiyor. Bu ma‘nâda ḳamerin keyde muḳârenetinde zuhûr-ı ḥâlât ve Selîm ve Muştafa ve Muştafa ve Muştafa ve ḥüsn-i aḥsen ve Mîrze ve Muḥammed Mûsâ ve Muştafa ve sâ’ir hem ‘adîmü’l-vücûd oldılar. Bu ḳamer-i şâliṣde seretânda bu hûbûḥ vâḳî’ olmuşdır. **Şimdi, ‘asâ en yeb’aseke rabbuke maḳâmen mahmûden**<sup>52</sup>. Bu taḳdirde üç Maḥmûd oluyor ve emânet-gîrleri Muḥammed ve diğeri Muḥammed ve Yûsuf ve Lâz Aḥmed ve Çerkes Aḥmed ve Muḥammed Emîn ve Muḥammed ve ‘Ali etrâk ve Şâliḥ ve ‘Ali ve Tatar-ı ḳadîm Muḥammed ve Muştafa ve Abâza Muḥammed ve Ḥüseyn ve ‘Ali [105a] ve Muḥammed Sa‘îd. **yâ Râb cevher-i ilm-i livâ’ yuha biḥî yekûlûne li ente mimmen ye‘buden lev senâ** ma‘nâsı beyânı lâzım olan ehline ma‘lûmdır. Ba’zân daḥı zikr olunur.

#### Balık ḳavağa çıḳmış zift turşusun yimege

#### Leylek ḳoduḳ doğurmuş baḳın şunîñ sözüne

Bu beytiñ tâlî’i şems, burcî cevzâ’dır ve esmâ’sı **hâdiyyun, veliyyun, ḥâfızun, habîrun**. Mâbeyni toḳsan dört derecedir, iki yüz seksen altı sene ider. ‘**İsâ en yeb’aseke rabbuke maḳâmen mahmûden**<sup>53</sup>. Balık lafzı ilhâm-ı ḥaḳdır. Bir daḥı ḳamer ḥûtda şemsle muḳârin ṭab‘ı ve cevzâ’ya nâzîr olan merrîḥ aña şa‘bân didiler. Merḥûm biñ seneden soñra zâhir olub ve olıcaḳ her ne ki olur beyân olmuşdır. **Ḥâzret-i Mıṣrî istiḥrâcında buyurdı**; bālîk derya-yı tevhîd ve ḳazâ-yı dil-i ‘ârifdeolub gâḥ temevvücünde mâḥîler ḥareketde olub sâḥîl-i deryâ tabḥ-ı ṭa‘âmında kemâl-i lezzet birle ṭabî’atde ḥârdır, çok yimek de ‘aḳla ve dîne [105b] keşâfet virir. Ve **ḳavaḳ** meyvesiz bir ağacdır, bir şey’ ḥâşıl olmaz. Bundan murâd, maḳdem-i Maḥmûd zamânında balık deryâsı olan mahal dest-i müşrikin olub ḳavaḳ ‘Aceme

50



51 Yasin/20 (bir bölümü): Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi

52 İsrâ /79 (bir bölümü): Rabbin seni Makâm-ı Mahmud'a ulaştırısın.

53 İsrâ /79 (bir bölümü): Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd'a ulaştırısın.

işâretidir, bir şey'e yaramaz. Balık kavağa çıkub gide gide iklim-i 'Aceme tasallu' olan balıkçı beterüdir. **En yeb'aseke**<sup>54</sup>. Ma'âm-ı Resüle ba's olan Ma'âm-ı evvelden zuhûr iden hâlâtdır, **zift turşusun yimişdir**. Ol zamân turşıcı oğlu İbrâhîm ve Hâlid ve Süleymân ve 'Abdullah ve A'amed bunlar sebebdir. **Merrîh cevzâda şemsle mu'ârin idi hûbû' vâki' dir**. Diryârbekirde Şofya ve Nebîş câniblerinde kesret-i bârân oldı. Zirâ bu 'ilmde cevzâ hûta mu'âdildir. **Yûnus Emre kuddise sırruhu** bu beyti söylediği zamân **kaf ve'l kur'anü'l-mecîd**<sup>55</sup> **Çamer de tâli'-i hamel idi**. kavağ iki yüz yedidir, biñ zamm oldı. Biñ iki yüz yedi senesinde işti'âr bulan bedâyi' ve şunü'ât-ı cedideyi beyân buyurmuşdır Hâzret-i Mısrî **Yûnus Baba [106a]** zamân-ı mezbûrda **ko'duk** hân zuhûr idüb Hülâgü Hânla 'azîm mu'ârebe ve cenk (u) cidâl ve 'âkıbet zebûn eyleyüb memâlikini zabt eyledi. Târîh-i mezbûrda erbâb-ı zunûn aşikâr idi. **kaf ve'l kur'anü'l-mecîd**<sup>56</sup> **sene târîhini ve tâli'ni ifşâ eylediler**. Aña münâsebetle merhûm bu beyti söylemişdir. Devlet-i 'Osmaniye'nin zuhûrudur. Ahkâm-ı şer'-i şerîf ve dîn-i Muhammediye revnâk bulcağı için çok du'âlar kıldılar. Anuñ çün sâ'ir devletleri lisâna almadılar, fâ'ideleri yoğdı. Ko'duk hânın büyük karındaşı Cengiz Hân 'Osman Gâziyle beraber çok ma'âll feth idüb beynlerinde olan mu'âhede ve telkîn-i imân ve tâbi'ât-ı iklim eylemişdir. 'Osman gâzîniñ silsile-i sa'âdeti rub'-ı meskûna şer'at ahkâmını, ber ü ba'hrde fütûhât-ı 'azîme ve müşrikânı imâna getürmüşlerdir. Bâ-ıuşuş Sultân Selîm Hân Resûlullahı ve Mekke ve mısr-ı Kâhire feth ve rehâ ve emânlarını almışdır. Süleymân Hân Gâzî cem'î-i kırâl-ı [106b] bed-fî'âlleri kahr tedmîr ile itâ'ate koyub birbirine bağlamışlardır. Ve Fas ve Telmesâ<sup>57</sup>-yı mağrib ve Bağdâd ve İrân Tûrân ve 'Irâk Kerbelâ cümlesi kabza-i şâhibkırâne geçüb cem'î-i enbiyâ ve ehlullâha ve imâmân hâzarâtlarınıñ ma'âbir-i sa'âdetleri yed-i hümâyûnlarında ma'fûz olub nesl-i 'aliyyeleri kıyâmete kadar bâkîdir. **Balık kavağa çıkmış zift turşusun yimege**: Ba'zân deryâ temevvüc telâ'atında talazını taşra birağur. Bu mişâlde ba'z-ı devrde ka'ht-ı -ulemâ ve ricâl ü 'asâkirde kesret ve ihânet zuhûr ider. Lâkin teskîn-i emvâcla ke'l-evvel nizâm ve rûhâniyet-i resûl ve ehlullâh zâhir olur. **Yâ eyyühe'r-r-resûlu bellig mâ unzile ileyke min rabbike ve in lem tef'âl femâ bellagte risâletehu vallahu ya'shimuke**

<sup>54</sup> İsra/79 (bir bölümü): ulaştırsın

<sup>55</sup> Kaf/ 1: Şerefli Kur'an'a andolsun

<sup>56</sup> Kaf/ 1: Şerefli Kur'an'a andolsun

<sup>57</sup> Diyarbekt. Bk.: Akbayar, Nuri (2001). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay..

**mine'n-nās**<sup>58</sup>. Tahtında dāhildir. Balık kavağa çıkmış: tā'ife-i Tatar ve sāir balıkcılar yedine geçüb esīr-i riyās olub ṭama'kār tā'ife olmağla mālı dīn-i cānından 'azīz tutarlar. [107a] أمّا الخبيام فإنها / وأرى نساء الحى غير نساءها كخبيامهم<sup>59</sup> Cāhil nādān ve ittifaqlar

**Zift turşısı:** Cemī'-i turşu mi'ce de bozar. Ma'ārif dānişur gecinüb aşla bir şey'den haberleri olmayub gāfil olanlardır. Zīrā 'ārif göñlini dā'im mütāla'ada ve ne hāldedir: Yedi kat gökleri 'arş kürsi arasalar ne yirde idügin bilmezler, ekşerya ehlullāh-ı 'izām tesettür hālle muqayyedlerdir. Maqdem-i Sulṭān Orhān ve Selīm Hān ve Süleymān umūr-ı nizāmda ve tertīb-i 'asākırde ve ḥarb (ü) kıtālda ibtidā'en bir 'ārif-i billāha mālik olurlardı ve bātından haber almağ için. Yoḥsa zāhir 'aqlile yalnız umūr dönmez. Kavağ sözine inanur leylek, sözine ṭa'n iderler. **Asā en yeb'aseke rabbuke maqāmen mahmūden**<sup>60</sup>. Biñ ikiyüz yedi senesinde zūhūr iden bedāyī'-i şunū'alar günbegün fesāda varub on beş sene ḥükümāt-ı vāzīḥ [107b] birle, balık kavağa çıkmak muḥālmiş. **Ḥāzret-i Mısrī** buyurır: **Leylek koduk toğırmiş:** leylekten murād 'ulemā ve ehlullāh-ı 'azāmdır, kavağ ehl-i dūnyāya mişāldir, bir şey'e fā'ide virmez. Leylekiñ zāhir yüzinde ekl ü şürb tenāvülini ḥalkā gösterir ammā bir seferi nereye gider ol seferini kimse bilmez. Tārīḥ iki yüz üçde zūhūr iden mülk-i ihtirām daḥı koyun nevalesini kelbe ve kelbiñ iṭ'amesini koyuna virdirüb 'ālemi fesāda virdirmişdir. İslām memāliklerine ṭob tüfenk ve sefā'in ihāle ve 'Oşmān üzerine Hüseyin ve 'Ali ve Muḥammed ve diğeri Muḥammed ve Yūsuf ve sā'ir ḥarāb memālik için mezbūr-ı cūhelāniñ ṭabāyī'lerine muḥālif geldiği çün. Ol zamān **merriḥ cevzāda kamer delve burcında** idi. Muqaddem **biñ otuz beş** tārīḥinde vuḳū'-ı celālī muḥārebeleri ve 'Acemiñ müfsidātı eşnāsında Veysi merḥūm ḳalilü'l-bidā'a bir rü'yā görüb; İskender-i zülḳarneyn [108a] Bir şahrāda 'azamet veḳārātıyla bir muraşşā' taht üzerinde āsāyişde iken Sulṭān Ahmed Hān taht -ı 'āliye gelüb başka bir taht üzerine gelüb oturdu. Ve eşnā-yı kelāmda İskendere ḥiṭāblarında ne umurdasın? Cevāb eyledi ki, "Yā Ahmed cemī'-i umūrımıñ birisi 'adālet olmamış āḥirete fā'idesi olmamış. Fakat bir

<sup>58</sup> Maide/67 (bir bölümü): Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur.

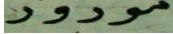
<sup>59</sup> Ebu Bekir Şiblî'ye ait olan beytin tamamı şöyledir:

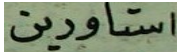
أما الخيام فإنها كخيامهم  
وأرى نساء الحى غير نساها

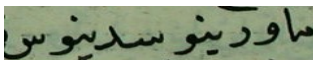
<sup>60</sup> İsra/79 (bir bölümü): Rabbin seni Makām-ı Mahmūd'a ulaştırсын.

diyârda bir fuqarâ kıoca ve kıarıısıyla ‘arzıhâl eylediler. Biñ altünla iki çift öküz virdim. Allah Te‘âlâ kıatında maqbûl ve bu kıadar ‘inâyet olındı, yoħsa iskenderlik cenâb-ı Hakkıñ imiş. Sen daħı celâlî ve ‘Acem ve yağınıñ tuğyânı çün dâ‘imâ teessüfde olma. Zırâ nesline çok du‘â olınub ‘adl ‘adâlet sizdedir. Ammâ aħvâl-i ‘âlemiñ ğaleyânesi bizim devrlerde daħı bu vechle idi. Murâd Allah’dır. Ancaħ aħkâm-ı şer‘iyeniñ icrâsına kemal ile diğķat idersen Allah ‘azîmü’s-şân tarafından ehlullâha me‘mûr olub cümle kefere ve fecere münâfıkın hebâ‘en mensûren [108b] olur.” diyüb ħatm-i kelâmla merħûm âĝâh oldı. Veysî merħûm ricâl-i ğaybıñ esmâ‘-i du‘âlarına mâlik olmışdı. Sultân Ahmed daħı buña mişâl bir vâkı‘a ol gice beyân oldı. **Nihâyet devr-i mezbûr Yeñi Şehirli Mûsâ’da ve âl-i feyzde temâm oldı. Devr-i Muştafâ’da ğaleyân-ı cumhûrla evc-i Muştafâ beşiren ve nezîren kâne mesûlen.** Emîr Ħalîl ve Muhammed ile ve ‘İsmâ‘îl ve Ahmed ve sâ‘ir cühelâda temâm oldı. Ve terbiyesin ‘İsâ daħı devrini temâm eyledi. İkinci Maħmûd Ħân zühûr; *min fietin kıaliletin ğalebet fieten keşireten bi-iznillah<sup>61</sup>*, manzum-ı emrde vârid ve beyân olınan muķaddem her ne kıadar fesâd olmuş ise cümlesiniñ cem’i Balıacı Tatar Meħmed ve Ahmedde ve Muhammed’de mevcûd olub şadâķat yüzinden Anaķolı ve Rûm ilinde bu kıadar ħânedânı biğayri ħaķķin helâķ itdirüb ‘âlemi fesâda virdiler. Ve Çerkes Ahmed’e ‘Ali’yi kıatl itdirüb, Muħtâr Veli ve ‘Ali’yi daħı ħarâb eyleyüb hınzır ‘Ömer vedî‘aten re‘âyâyı ħâm [109a] fıkr ü sevdâya ve zür-ı tekâlîfe düşürüb iķâ‘atden çıkardılar. Kendü kıarlarına revâc virmek içündür. **Leylek kıoduķ toğırmiş:** Kıoduķ bu toğdı ol zamân. **Merrîħle şa‘bân ‘akrebde, zuħal cevzâda sereķân burcında kıamer-i şalış-i vâķi‘** birle ‘Abdullah Tatar Meħmedi helâķ idüb vefât eyledi. Ve **Müezzîn Sa‘îd Efendiniñ bir oĝlı dünyâya ğeldi. İsmiñi Ahmed kıodı,** şan‘atı balıķçıdır, devr-i zuħaldır. Ve kefereden Mevrüz<sup>62</sup> silsilesinden beg oĝlı İstâvrîn<sup>63</sup> ve üç ‘aded yâni ve Kıoştañtın sâħilden Mâverin ve Sadiños<sup>64</sup> fıtrâķ muķaddem milâd-ı ‘İsâniñ beş yüz altmış toķuz târiħinde Keçiborlı tekfûriken kıuvvet bulub. Mâverîn

<sup>61</sup> Bakara/249 (bir bölümü): Allah’ın izniyle büyük bir topluluĝa ğalip ğelen nice küçük topluluklar vardır

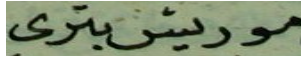
<sup>62</sup> 

<sup>63</sup> 

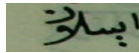
<sup>64</sup> 

münbit maḥal olmağla çok savaşıla zabt idüb kızısı oğlı Moris Beteri<sup>65</sup> yerine kırāl olub bahādır olmağın Venediğni çok kıla' nı daḥı zabt eyledi. Devlet-i 'Abbāsda Hārūnū'r-reşid feth sevdasına düşdi, [109b]çare idemedi. Bu Rūm ṭā'ifesi muḳaddem Tarsūs şehrinde 'İsā'nın menzīl kavğası ile İpsalan<sup>66</sup>baş idi. Mezbūr bir kitāb te'lif eyleyüb Mora ḳaştonında binā eyledi. Ki manastırda kitāb-ı mesfūr mevcūd olub Eflaḳ ve Boğdan'da bir manastırda bir ruhbān ḳamer-i şāniden ṭoḳuz ḥesābile kitābdan istiḥrācla bir te'lif ḳıḳarub Rūm baṭriḳine tesyār. Ve kitāb-ı merḳūmıñ şūretleri eṭrāf (u) eknāfa getürüb bizim devranımız geldi, diyerek va'z-ı neşāyih ve muḳaddimeler tertīb. **Rabbūke** bu kelime iki yüz yigirmi dörd ider, tāriḥ-i senede te'lif-i merḳūma ibtidā olınub otuz bir senesinde tekmiḻ ve menşūr ve ḥattā Mevrūz silsilesi bu ḥuşūşa iḳdām. Ve bu kelimenin aḣ-ı 'adedi olan biñ altı yüz ṭoḳsan ikidir. **Şems ḥamelde ve ḳamer seretānda** olur. **Merrīḥ ḥamelde** bulunub ibtidā yigirmi dörd 'adede on beş zammeyle otuz ṭoḳuz bir yāḥūd iki üc ve zammile ḳırḳ dörd ya ḳırḳ iki olur. [110a] **Maḳāmen mahmuder**<sup>67</sup>. Maḳām-ı maḥmūda ḳaşd dā'iyesinde olmaları dā'imdir. **Merrīḥ ḥamelde ve hūbūṭı 'aḳrebde** iken silsile-i mesfūr maḳadem-i Ḳoştantınıyyede ricāl olub ḥarabına sebep idiler, ḥattā Fātiḥ merhūma ifade olınmışdı. Ma'lūm oldıḳda bu hūbūṭda silsile-i mesfūrıñ bir mel'ūnı beg oğlından 'asākir-i menḥūsa cem' ve hūcūm birle gerek Ḥalicede ve gerek Ḥaznede muḥāceme ve bi'ināyeti'llah ḡazā-yı ekber olub lākin çok şehādet vāḳi' olur. Deryādan kāfir sefīneleri ve Istranca<sup>68</sup> üzerinden daḥı zuḥūr ve tekfūr ṭaḡına ḳadar muḥāceme ve ḳıtāl. Ve pādīşāh-ı a'zam Beşikṭaşdan sarāya 'aceleten dāḥil ve sunūf-ı 'asākir-i İslām berren ve bahren fırsatyāb olub Ḥaliciñ ekşer maḥalli hedm ve iḥtirāk olmağın ḡanā'im-i küllī olur. Lākin ḳavm-i Yehūdudan çok helāk olur soñra ḥarb-i kefereler ḡayrete Francelüden mā'adāsı mütteḥid olub dürlü tekālīfātla [110b] intiḳām üzre olarak Rusyalu mütārekesini terk ve bir def'a baḥr-i siyah boğazından muvāfiḳ rūzgārla hūcūm ve ḥasārat. Ve ol zamān 'İsā-yı dem Aḥmed Ḡāzī temām elli üç yaşındadır. Seksen beş zi'l-ḥiccesinde ṭoḡdı. Yıldızı merrīḥ, burcı 'aḳrebdir. **Mıṣrī ḳuddise sırruhu** biñ otuz beş tāriḥinden yüz seksen beş senesine gelince, yüz elli sene ider ṭoḳuz zamm olmağla. Zīrā 'İsā yüz ḳırḳ senede

65



66



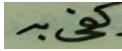
67 İsra/79 (bir bölümü): Makām-ı Mahmūd'a

68 Edirne. Bk.: Nuri Akbayar, a.g.e.



zuhür idermiş gâzî mezbûr-ı şunûf İslâmiye ile her taraftan hücum ve gayrı ardına düşüb Tuna’ya ve nehr-i mezbûr sâhilinde ‘azîm kıtâl ve şu üzeri kan ve leş ile geberü olub karşı âdem geçer. Ve ba’de Boğdân ve Eflak re’âyası lüzumâtı alub gelüb gâziyânı karşı tarafa geçürdiler. **Merrîh** ‘akreb burcına temâm girer. **Şems seretâna girer**. Ba’de kıtâl-i ‘azîm iderek Leh ve Yeşilağa ve Kufîye<sup>69</sup>. **Bakın şunîñ sözine; [111a]** kelimelerinde Anapa’dan<sup>70</sup> bir dilâver dağı zuhûr idüb Anaıolı ‘asâkiri ve Tatar Cengizine ve Çerakise ile muhâceme ve Yeşilatadan **Ortaşrasıyla**<sup>71</sup> Gâzî Aħmede vâşıl İsmi Muhammeddir ħânedân-ı ehl-i beytdendir. **Ķaf maķâmen** iki yüz kırık iki ider. **Zift turşusu yimek**; tâ’ife-i Tatarın balıķcıya tâbi‘ olanıdır. Çokı ‘açlıķdan ağaç kabuğı yirler, helâk olurlar. **Maħmûden** âsitânda pâdişâh-ı ‘azm Yeñibađçe kurbında Maħmûd-ı evvel köşkiniñ yerinde saray binâ olub göc maħalli ba’de olıcaķdır. Ve Hüseyni Sa’îd katlı ider ve ħâl üzere çok müşrikin-i ħâ’in kılıcdan geçer. Ħazret-i Muħyiddîn Fütühât-ı Mekkiye’de altmış altıncı bâbıñ sefer-i sâdis’inde buyurır: **Lev yehırru fi burci’l-mizân ve el-rıh el-şarşar ve zülzilü zılzâlen şediden ve iz yeķülü’l- munâfiküne vellezîne fi kulübihim marâzun lem yetebeşşaru ķammen ķammen ve kezâ ħüm beneü’l aşfar. [111b]** “**Elif lâm mîm gulibeti’r-rûm fi edne’l-arđi ve ħüm min ba’di galebihim se yaglibûn**”<sup>72</sup> **ķammen ķammen**. **Ķaf** maķâmen, Ķostantınıyye dimekdir ve bir de Ķırırma ve Tatara işâretidir ve geçen zelzeledir. Anapadan gelen dilâver donanma ile bahren fütühât-ı ‘azîm ider, ve âsitâneye gelür, Büyük Aħmed tâ ki İsvec’e varıncaya değin ħarb üzere. Ve ķavm-i Tatardan bir ħâ’in kefereye tâbi‘ olub ‘azîm ‘askerle tekrâr Ķırırma hücum ve çok zamân ħarb-ı kıtâl olıñub Aħmediñ ‘asâkirine fütur gelmek üzere Anapa dilâveri bahrdan yetişüb perâkende iderler. Ba’de ‘Aceme geçerler ve kılâ’-i keşire źabı olıñur. **Lüyher**<sup>73</sup> kelâmı bir ķavmdır ki ħâlâ ‘Acemdedir. **Mârķın** didi Resûllah, ķazâdan mâl-i cem’-i aşĥâba taķsîminde içlerinden bir âdem baña taķsîm az oldu diyü bir miķdâr kelâm ve cevâb virdiler ki saña cümle ile taķsîm olıñdı. Ol zamân Cebra’îl zuhûr idüb

69



70 Çerkezistan (Osmanlı), Abaza bölgesi-Rusya. Bk. Sezen, Tahir (2017). *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Genel Arşivleri Genel Müd., Yayın No:26, s.39.

71



72 Rum/1,2,3: Elif Lâm Mîm. Rumlar, yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde gâlip geleceklerdir

73



bu ademin [112a] evlādından ve Şāh-ı Merdān ve ümmetiñ çok zaḥmet çekeceklerdir, ismine Mārīkīn dirler, ‘avret gibi memeleri vardır. Ḥattā Nehrevān cenginde başları mürd olub ḥāzret-i ‘Alī keremallāhu ol zamān ḥaber virdiler. Şoñra İspanyol tarafına kız virmişlerdir ḥālā nesl-i mundārī Venedik’dedir. Māyine<sup>74</sup> keferesi bu ṭā’ife ve ‘Acemde daḥı mevcüddir. ‘Abdullāh ziyād-ı la‘īn bir ṭā’ifedir, bunların yüzinden bu ümmet ‘aẓīm şıketler çeker. Bunlar İspanyoldan ticaret ṭarīkıyla Hārūn zamānında İsveçe gecüb tavaṭtun idüb çoğalub benū’l-aşfar dirler, lisan-ı İsvecde ğuliteryandi<sup>75</sup> dirler. Cümlesi ‘avret gibi memelüdür. **Maḳāmen maḥmūden** kemāliyle İslām ferah-yāb olub lākin zelzelāen şedīden Petro Marḳo ḳapusında Rūm Ermeniyle ‘aẓīm cenk ve Yahūdī helāk ve mābeynini bulurlar. Ol zamān **zühre mīzān burcına girer**, ṭoksan altı tārīḫine ḳadar çok şey’ olur dimiş. [112b] Maḳām bunda tamāmdır. Maḥmūd Ḥān’dan şoñra oğlu ‘Abdülḥamīd devri ve Süleymān ve Aḥmed ve İbrāhīm ve Maḥmūd el-ḥāşıl altı yüz yetmiş altı senesine ḳadar aḥkām-ı şerī‘at ḥükmi ider. **Şoñra mīzān zühre ḥānesidir** ve e’r-rīḥü’s-şarşar budır. **Ġalebetü’r-rūm** biñ dört yüz otuz iki ider. El-ḥāşıl devlet-i ‘Osmaniye ve aḥkām-ı Resūlullāh zā’il olmaz, ol zamān mesfūrān ğalebe iderler İslāma. Ol vaḳtiñ ‘İsā-yı demi çıḳub niẓām virir. Ve Ḳoştantınyıye başdan başa muḥterik olub ğāyet ḳaḫt (u) elem zuhūr ider. Cemī’-i kefereler ittihād idüb memālike tasalluṭ iderler. Dīn-i Muḥammediye ḳalīl olmağa başlar. Def’a Burūsa bir zamān taḫtgāh olur. Ve ḳavm-i Tatar çok memāliki zabt ider. **Fī edna’l-arḳı ve ḥūm min ba’di galebihim seyāğlibūn**<sup>76</sup>. Şerī’atden çıḳmış ednâ-yı ‘arzdān zāhir olan Mārīkīn ṭā’ifesi, ya‘ni Benū’l-aşfar. [113a] **Merrīḫ mīzān burcına ve şa‘bān yıldızıyla ittihadı ğālibā biñ iki yüz otuz beş senesinde vāḳi’** olub kırk iki ve kırk sekizde **ḥübūṭi tamām olur**. Ḥāzret-i Mışrī buyurır, şerī‘at mülūkları zamānında olan aḥvālleri şerh-i beyān eylemişlerdir, **zıkr olan ḥābiṭlardır**. **Ve in ta‘ceb fe acebun kavluhum**<sup>77</sup>, sikkeleriyle mülā‘abe eyledikleri çün bu ḥābütdür. **Ve in ḳavluhum**, evvel kelime ve āḫir kelime ḥisāb-ı merḳūm üzere iki yüz otuz sekiz ider sene-i sābiḳdan **şa‘bān (ve) merrīḫ** ḥābütləri **mīzān burcında** vāḳi’ olurmuş. **Ta‘ceb** sekize, **fe acebun** ṭokuza rumūz olmağın muḳaddem zıkr olınan Rūmiyān-ı Ġars re‘āyāsı mişillü ṭuğyān ve Balṭacı Meḥmed’iñ ve Rus

74

ماينه

75

غوليترياندي

76

Rum/3: Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir

77

Ra’d/5 (bir bölümü): Eğer şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların...

kirmanı ve Sipaniyonun ve ‘Alinin fesād-ı iğvāsıyla bağı ve tuğyānı ve māverīn diyārını istilaları berr ü baħrde vardır. Ve çareleri kesilüb ol zamān ‘Abdullah ve Aħmed ve Muħammed ve Sa‘īd ve ‘Alī bu ādemler, bu huşūşa sa‘y u ihtimam ider.<sup>78</sup> [113b]Gelelüm balık kavağa çıķduđı zuhūrında ehlullāh kendülerini ziyāde setr eylediler. Belki ğayb ķubbeleriniñ altında nihān oldılar. **Mukaddem** merriħiñ şa‘bānla ittihādı zamanlarında böyle olmuşdır. Bu def‘a dađı **ve in ta‘ceb fe acebun kavluhum**<sup>79</sup> rumūzından maħrec olan āşārda vuķū‘-ı re‘āyāniñ ğalebe ve tuğyānında sebep olan Baltaçı Meħmed ve ‘Alī ve Muħammeddir. Ve sefer-i ‘aliniñ sefine ile muħerrek olub ‘illetine bādīdir, Rus hıyāneti zāhirdir. Ba‘z-ı maħallerin ğāretlerini kendüsine sermāye idüb zamān-ı merķūmda **zağferān Bolılı itmekci koca Ħasen Efendi te‘ehhül eylediđi tārīħ mizanda, şa‘bān ve ‘uřārid sünbūlede ve şems cevzāda ve ķavs-i zūhre zuħalde. Bunlar delve burcında hūbūřları vuķū‘ları bir yere gelüb** ‘ālemi ğaleyāna virmişlerdir. Şu kadar ki **ķamer ‘akrebde** bulunmasıyla serdār olanların ‘aķılların başlarına alub [114a] ve ķillet-i ‘İsā demlerinden bir kimseye mālīk olmađa say‘ ideler. Zīrā bātın tarafından ğaber alınarak rū‘yet-i umūr ideler. Selef-i sālīfin serdārları bu vechle bunca fütūħāta mālīk olmuşlardır, **hatta Ħāzret-i Mıřrīden bu ane gelince bu ğāl terk olub.** Esbāb-ı zāhirle umūr dönmez, güc olur. Ma‘lūm olduđda zıkr olınan ricāl-i ğayb erenleri ve ehlullāhah-ı zunūn du‘ālarını bilüb evrād-ı ezķārından ve tesmiye-i müsemmaları ma‘lūmı olan lāzımdır. Ammā tāc hırķa ile melbūs ādem degildir, anı fehm idüb kendüye bend ü mālīk olmađda ihmal itmeyeler.

#### Bismillāhirraħmanirraħīm

Allahümme yā emānū‘l ğa‘izīn veyā ğıyāşe‘l- müstağis’in Kāfi kefilūn tevvāb bālīğ emruhu şemī‘un reşīdūn ğaffārun Latīfun ğāfirun cevādun **ve laķad ğalaķnā’s-setmāvātī vel ārza fi sitteti eyyāmin ve mā messenā min luğūb**<sup>80</sup> ve esra‘u‘l-hāsibīn mentaķımun muğniyyun muķtedirun ğaniyyun [114b] **Kaf Ha Ya Ayn Sad**<sup>81</sup> zū‘l-celālī vel ikrām hādiyyūn veliyyūn ğafızun ğabīrun ve hüve‘l-‘alīyyū‘l ‘aζamil -enbiyāi‘l

<sup>78</sup> “ıder” ibaresi varak sonuna rekabe kaydı olarak düşülmüştür fakat varağın devam eden ‘b’ yüzü rekabe olarak düşülen “ıder” ile başlamamaktadır. Bu da metnin sondan önceki ve şiirin dokuzuncu beytini de içine alan varakların eksik olduğunu gösterir.

<sup>79</sup> Ra‘d/5 (bir bölümü): Eğer şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların...

<sup>80</sup> Kaf/38

<sup>81</sup> Meryem/1

hâtemi'r-rusulü'l-kerîm ve'l vaşşa'l-hâkim ve el- naşşa'l-cellî 'ale's-seha ebü el-ḥasen ve'l-ḥüseyn ve Zeynel'âbidîn ve Muḥammed El-Bâkır El-Kâzım ve el-ca' fer müsâ er-rıza ve 'alî er-rızâ ve Muḥammed el-takî el-naķî ve el-'asker el- hiyetü el-şâhib el-livâ' el-muḥammed el- mehdîye el-ḥaydariyye el- fâṭimiyye zevcü'l- kerem el-ḥadîcetü'l-kübrâ ve el- şemân 'aşrîn cem'ân allah latîfun bi-'ibâdihi yerzuķu men yeşâ ve hüve'l- kavîyyu'l-'azîz ve 'alâ ebtâ' ehüm el-esrâru'l 'ulümu'l-enza' el-baṭîn el-eşref el-mekîn el-şâhibu'l- kanber ve'd-düldül el-zülfekâr ebü'l-fetâ şalavâtullahi ve selâmi ve's-selâmü 'aleyküm ve raḥmetu'llahi ve berekâtihî ehlü'l-beyt inneḥü ḥamîdun mecîdün el-ķuṭbu'l-aķtâbu'l-e'imme el-evtâd el-ebdâl el-nükebâ el-nücebâ el-ḥavâriyyun er-recebbiyyun el-muştafiyyun el-ḥâtemü'r-ricâlü'l-ğayb zü'l-ķuvveti'l-mefîn er-ricâü'l-fetḥ er-ricâlü'l-'aliyy [115a]ve seb'aten el-ebdâl el-taḥtû'l-eshel el-ilâhiyyün el-ğanî billâh el-ğayr el-taḥakküm el-budalâ el-iştiyâķu el-Şalâtü'l-ḥamse el-eyyâmu's-sitte el- melâmiyyeer-ricâü'l-mâ' el-aķrab el-muḥdiyyun el-maşriķ el-mağrib el-cenüb eş-şimâl el-evtâd el-efrâd el-muḥaddesetü'l-ümenâ el-ķirâm el- ḥaşşa'l -murad el-maksüd fi el-dâreyn yesssir lî birahmetike yâ erḥamarrâḥimîn.

Bu du'â-yı merküm, pâk tehâretle leylen ve nehâren müdâvemet olunub cemî'-i esrâr-ı 'ulüma mâlik olur, bilâ-şek ve lâ-şubheten her şey'e vâşıl olırsın. İmdi 'azîzim âğâh ol ki Ḥâzret-i Yünus Emre ķuddise sırruhu buyurdığı toķuz mişrâ 'âlem-i melekütîñ kelâmlarından olub ḥâzret-i Mişrî remzen şerḥ buyurmuşlar bu 'âciz nâçiz âğa zâde yazıcı meyâne dergâh-ı 'âlî ķaddesallah â'lâhum Abdâl Mūsâ Efendimiziñ dedeleri İbrâḥim Dede Efendimiziñ evlâd...<sup>82</sup>

<sup>82</sup> Şerḥ metni cümle eksik olarak burada bitmiştir. Muhteva dikkate alındığında şârihin bilgilerinin olduğu son varağın eksik olduğu anlaşılmaktadır.

### KAYNAKÇA

- AKBAYAR, Nuri (2001). Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay..
- AYDIN YAĞCIOĞLU, Songül (2018). İsmail Hakkı Bursevî'nin Dil ve Türkçe ile İlgili Görüşleri, Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi, Tam Metin Bildiri Kitabı, (ss.123-130). ISBN: 978-605-68845-0-4
- CEYLAN, Ömür (2007). *Tasavvufi Şiir Şerhleri*. İstanbul: Kapı Yay..
- FEHD, Tevfik. "İlm-i Ahkâm-ı Nücûm", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilm-i-ahkam-i-nucum> (02.09.2021).
- Metin Yurdagür, "Cefr", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cefr> (02.09.2021).
- OCAK, A. Yaşar (2012). Yûnus Emre: 13-14. Yüzyıllar Arasında “Bir Garip Derviş-i Kalender-reviş” Yahut Kendi Zaman ve Zemininin İnsanı, *Yûnus Emre* (183-198). Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay.
- PEKOLCAY, Necla – Sevim, Emine (1991). *Yûnus Emre Şerhleri*. Ankara: Kültür Bak. Yayınları.
- SEYDİ, Kiraz, (2019). Türk Edebiyatında Şerh Geleneği ve Şârihi Bilinmeyen Bir Yûnus Emre Şerhi. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (33): 263-292. <https://doi.org/10.35209/ksuifd.553363>
- SEZEN, Tahir (2017). Osmanlı Yer Adları, Ankara: Başbakanlık Genel Arşivleri Genel Müd., Yayın No:26.
- TATCI, Mustafa (2008). *Yûnus Emre Şerhleri*, İstanbul: H Yayınları.
- ULUDAĞ, Süleyman. "Ricalü'l-Gayb", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ricalul-gayb> (02.09.2021).